

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างชุดกิจกรรม
ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
2. หลักการสอนภาษาไทย
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
4. การสอนแต่งคำประพันธ์
 - 4.1 กาพย์ยานี 11
 - 4.2 กลอนสุภาพ
 - 4.3 โฉกปริศนา
5. รูปแบบการสอน
6. ชุดกิจกรรม
 - 6.1 ความหมายของชุดกิจกรรม
 - 6.2 ประเภทของชุดกิจกรรม
 - 6.3 องค์ประกอบของชุดกิจกรรม
 - 6.4 คุณค่าของชุดกิจกรรม
 - 6.5 ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรม
 - 6.6 การหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรม
7. เจตคติ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักให้ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า ครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้นำ มาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้

ลักษณะของหลักสูตร

การจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ได้กำหนดกรอบและทิศทางการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยของสถานศึกษา เช่นเดียวกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อให้สถานศึกษานำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มภาษาไทย และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาจัดหลักสูตร และจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 1)

ลักษณะสำคัญของหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีดังนี้

1. กำหนดสาระที่เป็นองค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมประกอบด้วย

สาระที่ 1 การอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

1. กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ เมื่อเรียนจบช่วงชั้นและจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. กำหนดหลักสูตรช่วงชั้น ทั้งมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 2 ประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรทุกช่วงชั้น เพื่อให้เห็นภาพการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

4. กำหนดเวลาเรียนตามความเหมาะสม ดังนี้ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 กำหนดเวลาเรียนปีละ 800-1000 ชั่วโมง ช่วงชั้นที่ 2 ประถมศึกษาปีที่ 4-6 กำหนดเวลาเรียนปีละ 800-1000 ชั่วโมง ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กำหนดเวลาเรียนปีละ 1000-1200 ชั่วโมง ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 กำหนดเวลาเรียนปีละ 1200 ชั่วโมง

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีดังนี้

สาระที่ 1: การอ่าน

มาตรฐานที่ ท 1.1 การใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดไปใช้ตัดสินใจ
แก้ปัญหา และสร้างวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2: การเขียน

มาตรฐานที่ ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และ
เรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และเขียนรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมี
ประสิทธิภาพ

สาระที่ 3: การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐานที่ ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้
ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4: หลักการใช้ภาษา

มาตรฐานที่ ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษา และหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของ
ภาษา และพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

มาตรฐานที่ ท 4.2 สามารถใช้ภาษาแสวงหาความรู้ เสริมสร้างลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ
และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม อาชีพ สังคม และชีวิตประจำวัน

สาระที่ 5: วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐานที่ ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย
อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ที่นำมาใช้ในชุดกิจกรรมการแต่ง
คำประพันธ์ คือ สาระที่ 4: หลักการใช้ภาษา

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

สาระที่ 4: หลักการใช้ภาษา

มาตรฐานที่ ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของ
ภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ ซึ่งมี
รายละเอียด ดังนี้

1. เข้าใจการสร้างคำไทยตามหลักเกณฑ์ของภาษา
2. สามารถใช้ประโยคสามัญและประโยคซับซ้อนในการสื่อสารได้ชัดเจนและสละสลวย
3. สามารถใช้ภาษาแสดงความคิดเห็น สร้างความเข้าใจ โน้มน้าวใจ ปฏิเสธเจรจา
ต่อรองด้วยภาษาและกิริยาท่าทางที่สุภาพ ใช้คำราชาศัพท์ได้ถูกต้องตามฐานะของบุคคล คิด
ไตร่ตรอง และลำดับความคิดก่อนพูดและเขียน

4. สามารถแต่งบทร้อยกรองประเภท กาพย์ กลอน และโคลง โดยแสดงความคิดสร้างสรรค์

มาตรฐานที่ ท.4.2 สามารถใช้ภาษาแสวงหาความรู้ เสริมสร้างลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม อาชีพ สังคม และชีวิตประจำวัน

1. สามารถใช้ทักษะทางภาษาในการแสวงหาความรู้ ระดมความคิด การประชุม การวิเคราะห์ การประเมินการทำงาน และใช้เทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนาความรู้

2. เข้าใจระดับของภาษาที่เป็นทางการและภาษาที่ไม่เป็นทางการ และใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนได้ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา ใช้ภาษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการพัฒนาความรู้เห็นคุณค่าการใช้ตัวเลขไทย

3. ใช้ภาษาอย่างสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และพัฒนาบุคลิกภาพสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ยกย่องผู้ให้ภาษาไทยอย่างมีคุณธรรม และวัฒนธรรม เข้าใจการใช้ภาษาของกลุ่มบุคคลในวงการต่าง ๆ ในสังคม

จากสาระการเรียนรู้หลักการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้นำสาระการแต่งคำประพันธ์กาพย์และกลอน มาเป็นสาระการเรียนรู้ในชุดกิจกรรมการแต่งคำประพันธ์

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 สาระที่ 5: วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ที่นำมาใช้ในชุดกิจกรรมการแต่ง

คำประพันธ์

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐานที่ ท.5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

1. สามารถอ่านบทกวีนิพนธ์ประเภทกลอน โคลง กาพย์ และบทละคร บทกวี ร่วมสมัย และวรรณกรรมประเภท เรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี บันทึก บทความ พงศาวดาร และสามารถเลือกอ่านได้ตรงจุดประสงค์ของการอ่าน ใช้หลักการพินิจวรรณคดี และวรรณกรรม พิจารณาคำทั้งด้านวรรณศิลป์ เนื้อหา และคุณค่าทางสังคมและนำไปใช้ในชีวิตจริง

จากสาระการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรม ได้นำวรรณกรรมพื้นบ้าน โฉกปรศนา อำเภอนันทนิคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นวรรณกรรมประเภทปรศนาร้อยกรองแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี 11 และกลอนสุภาพ มาใช้เป็นการเรียนรู้ในชุดกิจกรรมการแต่งคำประพันธ์

คุณภาพของผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดให้วิชาภาษาไทย เป็นสาระการเรียนรู้หนึ่งในแปดกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพราะภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นเครื่องมือ

ในการติดต่อสื่อสาร และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทยจากความสำคัญดังกล่าว หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ได้กำหนดคุณภาพของผู้เรียน เมื่อจบหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ผู้เรียนต้องมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 2-3)

1. สามารถใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างดี
2. สามารถอ่าน เขียน ฟัง ดู และพูด ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล และคิดเป็นระบบ
4. มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน การแสวงหาความรู้และการใช้ภาษาไทยการพัฒนาและสร้างสรรค์อาชีพ

5. ตระหนักในวัฒนธรรมการใช้ภาษา และความเป็นไทย ภูมิใจ และชื่นชมในวรรณคดี และวรรณกรรม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนไทย

6. สามารถนำทักษะทางภาษามาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกต้องตามสถานการณ์ และบุคคล

7. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสร้างความสามัคคีในความเป็นชาติไทย

8. มีคุณธรรมจริยธรรม มีวิสัยทัศน์โลกทัศน์ที่กว้างไกลและลึกซึ้ง

เมื่อจบช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 หลักสูตรคาดหวังว่าผู้เรียนต้องมีความรู้ ความสามารถ ดังนี้

1. อ่านอย่างมีประสิทธิภาพและอ่านได้เร็วยิ่งขึ้น
2. เข้าใจคำศัพท์ที่กว้างขวางขึ้น สำนวนโวหารที่ลึกซึ้ง แสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ ประเมินค่าเรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล
3. เลือกอ่านหนังสือและสื่อสารสนเทศจากแหล่งเรียนรู้ได้กว้างขวางตามจุดประสงค์
4. เขียนเรียงความ ย่อความ และจดหมาย เขียนอธิบาย ชี้แจง รายงาน เขียนแสดงความคิดเห็น แสดงการโต้แย้ง เขียนเชิงสร้างสรรค์
5. สรุปความ จับประเด็นสำคัญ วิเคราะห์วินิจฉัยข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น และจุดประสงค์ของเรื่องที่ฟังและดู
6. รู้จักเลือกใช้ภาษาเรียบเรียงข้อความได้อย่างประณีต จัดลำดับความคิด ขั้นตอนในการนำเสนอตามรูปแบบของงานเขียนประเภทต่าง ๆ
7. พุดนำเสนอความรู้ ความคิด การวิเคราะห์ และการประเมินเรื่องราวต่าง ๆ พุดเชิญชวน อวยพร และพุดในโอกาสต่าง ๆ อย่างเหมาะสม
8. เข้าใจธรรมชาติของภาษา และการนำภาษาต่างประเทศมาใช้ในภาษาไทย

9. ใช้ภาษาแสดงความคิดเห็น สร้างความเข้าใจ โน้มน้าวใจ ปฏิเสธ เกรงใจต่อรอง ด้วยภาษาและกิริยาท่าทางที่สุภาพ

10. ใช้ทักษะทางภาษาในการแสวงหาความรู้ การทำงาน และใช้อย่างสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์

11. ใช้หลักการพิจารณาคุณค่าและวรรณกรรม พิจารณาคุณค่าและวรรณกรรมให้เห็นคุณค่าและนำไปใช้ในชีวิต

12. แต่งภาพ กอลอน และโคลง

13. ท่องจำหรือกรอกร่องที่ไพเราะ และนำไปใช้กล่าวอ้างในการพูดและการเขียน

14. ร้องเล่นหรือถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านและบทกล่อมเด็กในห้องเรียน

15. มีมารยาทในการอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด

16. มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน

เมื่อผู้เรียนจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ผู้เรียนต้องมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมตามที่กล่าวมาข้างต้น

กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์จุดหมายของหลักสูตร และมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งเอกสารประกอบหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากผู้บอกความรู้แก่ผู้เรียน เป็นผู้บริหารจัดการส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายให้แก่ผู้เรียน โดยดำเนินการดังนี้

1. เลือกรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนต้องเลือกรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเหมาะสมกับผู้เรียน เช่น กิจกรรมการเรียนรู้แบบทดลอง แบบโครงงาน แบบศูนย์การเรียนรู้ แบบสืบสวนสอบสวน แบบอภิปราย แบบสำรวจ แบบร่วมมือ เป็นต้น

2. คิดค้นเทคนิคกลวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถคิดค้นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆ และนำมาใช้ให้เหมาะสมกับปัจจัยต่างๆ เช่น ความรู้ ความสามารถด้านเนื้อหา ความสนใจ และวัยของผู้เรียน ความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น เวลา สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชน

3. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ ผู้สอนสามารถเลือกนำมาใช้หรือปรับใช้ โดยคำนึงถึงสภาพ และลักษณะของผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามกระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุข

3.1 การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ซึ่งเป็นการจัดประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติเหมือนกับการทำงานในชีวิตจริงให้รู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ รู้จักวิธีการวางแผนคิดวิเคราะห์ ประเมินผลการปฏิบัติงานได้ด้วยตนเอง และฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม ลักษณะของโครงงานเป็นเรื่องของการศึกษา ค้นคว้าทดลอง ตรวจสอบ สมมติฐานโดยอาศัยการศึกษาวิเคราะห์ ใช้ทักษะกระบวนการ

3.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้กลุ่มสัมพันธ์ เป็นวิธีการหรือการพัฒนาพฤติกรรมที่จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ได้ผลงาน ความรู้สึก และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ร่วมงาน ลักษณะของการสอนแบบนี้ เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ยึดกลุ่มร่วมกันเรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นผู้เรียนค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเองจนสามารถนำความรู้ความเข้าใจจากการปฏิบัติงานมาใช้ในชีวิตประจำวันและอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข

3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความคิด มีวิธีการหลากหลาย วิธีการหนึ่งคือ การใช้คำถาม การตั้งคำถามโดยใช้หมวดความคิด 6 ใบ อย่างสร้างสรรค์

กิจกรรมที่พัฒนาทักษะความคิดในการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนจะต้องใช้คำพูด วิธีการต่าง ๆ กระตุ้นให้นักเรียนคิด ลงมือปฏิบัติ ประเมิน ปรับปรุง แก้ไข พัฒนางานของตน มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ เช่น การอภิปราย การวิเคราะห์ การวิจารณ์ การค้นคว้า การทำโครงงานฯลฯ นอกจากนี้ผู้สอนยังต้องสอดแทรกคุณธรรมในกระบวนการคิดควบคู่ไปด้วย เช่น ความรับผิดชอบ ความอดทน ความเพียรพยายาม นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณในการแก้ปัญหา การตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินชีวิตในอนาคตเพื่อให้อยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข

3.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ตลอดจนชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร โดยจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถภาพในการใช้ภาษา ทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ด้วยการจัดกิจกรรมในห้องเรียน ในโรงเรียน และในชุมชน เช่น การเล่าเรื่อง การอภิปราย การวิจารณ์ การโต้เถียง การคัดลายมือ การเขียนเรียงความ การทำโครงงาน การประกวด การอ่าน การศึกษาค้นคว้า การแข่งขันตอบคำถาม การอ่านทำนองเสนาะ

3.5 การพัฒนาการเรียนรู้หลักการใช้ภาษาจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติของภาษา และวัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย เพื่อให้เกิดความตระหนักว่าภาษามีความสำคัญ และมีพลังกิจกรรม

การพัฒนาการเรียนรู้หลักการทางภาษา จำเป็นต้องจัดควบคุม และสัมพันธ์กับกิจกรรมพัฒนาทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทุกกิจกรรม

3.6 การพัฒนาการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรม เป็นการเรียนรู้เรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนไทยในยุคสมัยต่าง ๆ เพื่อต้องการปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในด้านสุนทรียภาพของภาษาไทย เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต โดยปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน การจัดกิจกรรมจึงควรเน้นให้ผู้เรียนใช้ทักษะภาษาเพื่อการเรียนรู้เนื้อหาสาระด้วยการอ่านพิจารณา วิเคราะห์ วิจารณ์ ประเมินค่าวรรณคดีและวรรณกรรมอย่างมีเหตุผล มีการนำเสนอความเข้าใจ ความซาบซึ้ง ข้อคิด และประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรายงาน การจัดแสดง การสร้างสรรค์วรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ฯลฯ ทั้งนี้จะเกิดผลทำให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นแนวทางในการผลิตผลงานเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

3.7 การพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญา ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวิถีชีวิต และศิลปะการใช้ภาษาของคนในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมจำเป็นต้องให้ผู้เรียนใช้ทักษะภาษาเพื่อการเรียนรู้ เช่น การสัมภาษณ์ การรายงาน การทำโครงการ เป็นต้น โรงเรียนและชุมชนจะต้องร่วมกันจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนใช้แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาทางภาษา

วิธีการจัดกระบวนการการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้สอนสามารถนำมาใช้ได้อย่างกว้างขวาง โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลายที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน และเรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมของผู้เรียน และธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ที่เรียน เพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 17-19)

สื่อการเรียนการสอนภาษาไทย

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ รวมทั้งวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อกลางระหว่างครูผู้สอนให้สามารถสื่อหรือถ่ายทอดความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ไปยังผู้เรียน และทำให้การเรียนรู้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ (ทศนีย์ สุภเมธิ, 2542, หน้า 277)

ราวน์ทรี (Rowntree, 1983, pp. 163-169 อ้างถึงใน ทศนีย์ สุภเมธิ, 2542, หน้า 277) ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่ช่วยให้เด็กเกิดปฏิกิริยาตอบสนองเพราะสื่อการเรียนการสอนเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียน ช่วยในการจดจำความรู้พื้นฐานก่อนการเรียน กระตุ้นการเรียนรู้ในบทเรียนใหม่ ช่วยให้ทราบผลย้อนกลับ ช่วยในการฝึกฝน

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมือที่ครูกำหนดขึ้น เพื่อใช้ทำหน้าที่ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเนื้อหา ประสบการณ์ แนวคิด และเจตคติระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดความรู้ฝึกทักษะกระบวนการ จนบรรลุวัตถุประสงค์

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนจำแนกตามลักษณะของสื่อที่นำไปใช้มี 5 ประเภท คือ

1. สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อที่ใช้ระบบการพิมพ์ เช่น หนังสือเรียน คู่มือ หนังสือเสริมประสบการณ์
2. สื่อวัสดุอุปกรณ์ เป็นสื่อสิ่งของต่างๆ เช่น ของจริง หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ กราฟ
3. สื่อโสตทัศนอุปกรณ์ เป็นสื่อที่นำเสนอด้วยเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ เช่น ภาพเลื่อน (Slide) แถบเสียง แถบบันทึกภาพ สื่อประเภทอื่นๆ อาทิ สื่อมัลติมีเดีย ฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์
4. สื่อกิจกรรม เป็นสื่อประเภทวิธีการที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติ ฝึกทักษะ ซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น เกม เพลง บทบาทสมมติ แบบทดสอบ แผนการจัดการเรียนรู้ ใบความรู้ ใบงาน
5. สื่อบริบท เป็นสื่อที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ได้แก่ สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ เช่น ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ แหล่งวิทยบริการ หรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ห้องสมุด ชุมชน สังคม วัฒนธรรม เครือข่ายคอมพิวเตอร์

จากที่กล่าวมาประเภทของสื่อที่เลือกมาใช้ คือ สื่อประสมทั้งประเภท สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น บัตรคำ รูปภาพ แบบฝึกหัด สื่อประเภทวัสดุอุปกรณ์ เช่น แผนภูมิ สื่อประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ เช่น เทปบันทึกเสียง วิทยุ และสื่อประเภทกิจกรรม ได้แก่ เกม เพลง แบบทดสอบ การอภิปราย และสื่อบริบท (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 28-29)

การใช้สื่อการเรียนและอุปกรณ์การสอน

การใช้สื่อการเรียนและอุปกรณ์การสอน ควรปฏิบัติเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การเลือกใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอนให้เหมาะสม เช่น ใช้เป็นการนำเข้าสู่บทเรียน ใช้อธิบายหรือให้ความกระจ่างในบทเรียน ใช้ขยายความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ใช้เป็นการสรุปเนื้อหาในบทเรียน
2. การเตรียมตัวผู้สอน และเตรียมตัวนักเรียน ตลอดจนกลวิธีที่จะใช้แสดงประกอบการสอน เพื่อให้เกิดความมั่นใจ โดยต้องคำนึงถึง เมื่อนำไปใช้จะมีความเรียบร้อยดี สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาที่สอน วางแผนและจัดลำดับขั้นการใช้ก่อนหลังไว้เรียบร้อย กำหนดเวลาให้พอเหมาะ
3. การแสดงหรือการนำไปใช้ ข้อควรคำนึงในการนำไปใช้ดังนี้คือ วัสดุที่นำมาเหมาะสมกับนักเรียน มีขนาดใหญ่มากพอที่นักเรียนจะมองเห็นได้ทั่วถึง เสียงครูต้องดัง พอที่จะได้ยินชัดเจน วัสดุที่ถืออยู่ในมือ เช่น รูปภาพ บัตรคำให้อ่านนานพอที่นักเรียนจะอ่านและจำสิ่งสำคัญๆ ได้

4. การติดตามผลการใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อให้แน่ใจได้ว่านักเรียนได้รับความรู้ไปได้นานน้อยเพียงใด เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสขยายความรู้ให้กว้างขวางออกไป โดยใช้ความพยายามค้นหาความรู้เพิ่มเติมในวิชาที่เรียนนั้น ๆ การติดตามผลทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การซักถาม การอภิปราย การทดสอบ การเขียนรายงาน

จากที่กล่าวมา การใช้สื่อในชุดกิจกรรมนั้น มีการเลือกใช้สื่อประสมที่หลากหลาย โดยเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ และได้ทำการทดลองใช้ มีการจัดเตรียมสื่อเครื่องมือให้พร้อมก่อนนำไปใช้

กรมวิชาการได้เสนอแนะข้อควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการนำวัสดุและสื่อการเรียนมาใช้ดังนี้

1. ครูผู้สอนควรคำนึงว่าวัสดุที่นำมาใช้นั้น จะต้องให้ข้อเท็จจริง และสร้างความคิดรวบยอด ที่ถูกต้องให้แก่ นักเรียน
 2. ในด้านเนื้อหาของสื่อการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงคุณค่าของการเรียนเป็นสำคัญ
 3. สื่อการเรียนการสอนนั้นต้องเหมาะสมกับอายุ สติปัญญา ประสิทธิภาพของผู้เรียน
 4. ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้มากกว่าครู
 5. ควรคำนึงถึงสื่อการเรียนการสอนที่จะนำมาใช้นั้นว่าจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 6. รู้จักเก็บรักษาสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพดี และใช้ได้ยาวนานที่สุด
- ประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอน

การใช้สื่อการเรียนที่ดีจะช่วยถ่ายทอดความรู้ ความคิด และประสบการณ์ระหว่างครูกับนักเรียนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวหรือเนื้อหาวิชา สื่อการเรียนมีคุณค่า ดังนี้

1. ด้านผู้เรียน ช่วยให้การรับรู้ของนักเรียนแจ่มแจ้งขึ้น เป็นส่วนที่ช่วยให้เกิดมโนภาพ ช่วยให้นักเรียนสนใจบทเรียน ช่วยประหยัดเวลาเรียน ช่วยพัฒนาความคิดอย่างต่อเนื่อง มีเจตคติที่ดีต่อบทเรียนและการเรียนรู้ ช่วยเพิ่มทักษะการอ่าน และเสริมความเข้าใจในความหมายของคำใหม่ได้มากขึ้น
2. ด้านผู้สอน ให้ความสะดวกในการสอนของครู ช่วยผ่อนแรงในการพูดอธิบาย ประหยัดเวลาในการสอน

จากที่กล่าวมาสื่อการเรียนการสอนภาษาไทยมีประโยชน์มากมาย และได้นำมาใช้เป็นสื่อกลางที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเนื้อหา ประสิทธิภาพ แนวคิด ทักษะและเจตคติระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยเน้นบทบาทผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือใช้สื่อ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

การวัดผล (Measurement) คือ การนำเครื่องมือที่ใช้ในการวัด เช่น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ ฯลฯ ไปวัดว่าผู้เรียนมีคุณสมบัติตามที่ต้องการหรือไม่เพียงใด ผลที่ได้จากการวัดอาจมีค่าเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์

การประเมินผล (Evaluation) คือ การนำผลที่ได้จากการวัดไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (Criteria) แล้วตัดสิน (Judgement) สรุปผลว่าผู้เรียนอยู่ในระดับใด (พวงเล็ก อุดระ, 2539, หน้า 183)

การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยภาษา ต้องทำความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาทางภาษา เพื่อเป็นพื้นฐานการดำเนินงานดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 172)

1. ทักษะทางภาษาทั้งการฟัง การดู การพูด การอ่าน และการเขียน มีความสำคัญเท่าๆ กัน และทักษะเหล่านี้จะบูรณาการกัน ในการเรียนการสอนจะไม่แยกฝึกทักษะทีละอย่าง จะต้องฝึกทุกทักษะไปพร้อมๆ กัน
2. ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาความสามารถทางภาษาพร้อมกับการพัฒนาความคิด เพราะภาษาเป็นสื่อของความคิดผู้ที่จะมีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษา มีประมวลคำมาก จะช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดด้วย ขณะเดียวกันการเรียนภาษาจะเรียนร่วมกันกับผู้อื่น มีการติดต่อสื่อสารใช้ภาษาในการติดต่อกับเพื่อนครู จึงเป็นการฝึกทักษะทางสังคมด้วย
3. ผู้เรียนต้องเรียนรู้การใช้ภาษาพูด และภาษาเขียนอย่างถูกต้องด้วยการฝึกการใช้ภาษา ไม่ใช่เรียนรู้กฎเกณฑ์ทางภาษาแต่เพียงอย่างเดียว การเรียนภาษาจะต้องเรียนรู้ไวยากรณ์ หรือ หลักภาษา การสะกดคำ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน และนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการฝึกฝน การเรียน และพัฒนาทักษะทางภาษาของตน
4. ผู้เรียนทุกคนจะได้รับการพัฒนาทักษะทางภาษาเท่ากัน แต่การพัฒนาทางภาษาจะไม่เท่ากัน และวิธีการเรียนรู้จะต่างกัน
5. ภาษากับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด หลักสูตรจะต้องให้ความสำคัญ และใช้ความเคารพ และเห็นคุณค่าของเชื้อชาติ และช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาภาษาไทยของตน และพัฒนาความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับภาษาไทย และกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนภาษาไทยด้วยความสุข
6. ภาษาไทยเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ และทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้จะต้องใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือการสื่อสาร และการแสวงหาความรู้ การเรียนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ จะใช้ภาษาในการวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การอภิปราย การเขียนรายงาน การเขียนโครงการ การตอบคำถาม การตอบข้อทดสอบ ดังนั้นครูทุกคนต้องใช้ภาษาที่เป็นแบบแผน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน

จะเห็นได้ว่าวิธีการวัดผลประเมินผลภาษาไทยที่นำมาใช้ในการแต่งคำประพันธ์ มีหลายวิธี ดังนั้น การนำไปใช้ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง คือ การวัดทักษะทั้งด้านการ ฟัง พูด อ่าน และเขียน และการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การอภิปราย การรายงาน แบบฝึกหัด และแบบทดสอบ

หลักการประเมินผลในชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ

1. ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน คือ จะต้องส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาการเรียนของผู้เรียนและพัฒนาการสอน ผู้สอนต้องประเมินผลการเรียนรู้ตั้งแต่เริ่มต้นบทเรียน เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน ประเมินผลระหว่างการเรียนการสอน โดยประเมินอย่างสม่ำเสมอตลอดการสอน เพื่อให้ได้ข้อมูลมาปรับปรุงการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในกระบวนการประเมิน ผู้สอนต้องตั้งเกณฑ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อรองรับทั้งการสอนและการประเมิน และต้องอธิบายเกณฑ์ที่ต้องการให้ผู้เรียนทราบ แจ้งผลการประเมินให้ผู้เรียนทราบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนจะได้พัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายตามเกณฑ์

2. การประเมินจะต้องใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ต้องวัดหลายครั้ง และวัดด้วยวิธีที่หลากหลาย สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด และสภาพที่เป็นจริง

3. การประเมินจะต้องมีความเที่ยงตรง เชื่อถือได้ และยุติธรรม

3.1 ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น เป็นคุณสมบัติสำคัญของเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ความเที่ยงตรงของเครื่องมือเป็นผลอันเนื่องมาจากการใช้เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ที่สามารถวัดสิ่งที่ต้องการวัด

3.2 คุณสมบัติด้านความเชื่อมั่น หมายถึง ความเชื่อถือได้ และความคงเส้นคงวาของผลการประเมินที่ได้

3.3 ความยุติธรรม หมายถึง การให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสแสดงสิ่งที่เขารู้ และสามารถทำได้ การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนด้วยวิธีการที่สอดคล้องสัมพันธ์กับ กระบวนการเรียนการสอนดังกล่าว จะทำให้สามารถประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ผลการเรียนรู้ได้ถูกต้อง แม่นยำ และยุติธรรม

4. คูกระบวนการ วิธีการนี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ กระบวนการคิดของผู้เรียน มากกว่าที่จะดูผลงานหรือการปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจกระบวนการคิดที่ผู้เรียนใช้ เช่น ครูตั้งคำถามให้นักเรียนตอบ โดยครูคอยสังเกตวิธีคิดของผู้เรียน วิธีการนี้เป็นกระบวนการที่จะให้ข้อมูลเพื่อการวินิจฉัย และเป็นข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน ซึ่งเหมาะกับการประเมินพัฒนาการด้านคุณธรรม จริยธรรม และลักษณะนิสัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลผลการเรียนของผู้เรียน ผู้วิจัยใช้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบฝึกหัด แบบทดสอบ แบบประเมินการอ่านออกเสียงร้อยกรอง แบบประเมินการแต่งคำประพันธ์

หลักการสอนภาษาไทย

การสอนภาษาไทยตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยต้องสอนภาษาไทย เพื่อการสื่อสาร และให้รักการอ่าน การเขียน ที่จะแสวงหาความรู้ และประสบการณ์ บันทึกความรู้ และข้อมูลข่าวสาร สอนให้ใช้ภาษาไทยได้ถูกต้องในฐานะเป็นวัฒนธรรมทางภาษา ให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชมซาบซึ้งและภูมิใจในภาษาไทย เห็นคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม ตลอดจนภูมิปัญญาทางภาษาของบรรพบุรุษที่ได้สร้างผลงานซึ่งเป็นส่วนเสริมความงดงามในชีวิต (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 7)

การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยควรยึดหลักการและวิธีการที่เหมาะสมในการสอนภาษาไทย เพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดหมายของหลักสูตร ดังที่ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (2545, หน้า 5-16) ได้กล่าวถึงหลักการสอนภาษาไทยไว้ ดังนี้

1. หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับวัยรุ่น

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นเด็กวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 12-16 ปี เด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมากทั้งในด้านร่างกาย และจิตใจ ฉะนั้นครูจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาของเด็กวัยนี้ตามสมควร เพื่อนำความรู้มาใช้ในการเลือกวิธีสอนและรู้จักพลิกแพลงวิธีสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ และธรรมชาติของเด็ก นอกจากนี้ครูควรมีการแนะแนวเกี่ยวกับการเรียนและปัญหาส่วนตัว ควรฝึกให้รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะโดยใช้วิธีการประชาธิปไตย ฝึกให้รู้จักเสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ฝึกให้รู้จักรับผิดชอบในกิจการต่างๆ และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

2. ความแตกต่างระหว่างบุคคล

เด็กทุกคนมีความแตกต่างกัน ในเรื่องลักษณะนิสัย สติปัญญา ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติ ครูควรคำนึงถึงหลักนี้ไว้เสมอ ควรหาวิธีสอนที่จะส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออก ซึ่งความถนัดตามธรรมชาติของเขาได้ และเมื่อเขาได้ทำสิ่งที่สนใจ และถนัดแล้ว เขาจะทำสิ่งนั้น ๆ ได้ดีความสำเร็จจากผลงานแต่ละครั้ง จะเป็นการช่วยกระตุ้นเตือนให้เขาตั้งใจเรียนให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้น เช่น เด็กบางคนมีนิสัยรักการประพันธ์ ครูก็ควรให้โอกาสเขาได้เขียนสิ่งที่เขาสนใจ ซึ่งจะเป็นทางให้เขาได้แสดงความสามารถในเชิงประพันธ์ให้ปรากฏ

3. จิตวิทยาแห่งการเรียนรู้

ในการสอนภาษาไทย ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ และนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ก็จะทำให้การสอนได้ผลดี หลักจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ที่ครูภาษาไทยควรทราบ และพิจารณาใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและลักษณะบทเรียนมีอยู่หลายข้อ คือ

3.1 ความสนใจ ครูควรหาวิธีที่จะทำให้นักเรียนสนใจบทเรียน โดยการสร้างบรรยากาศที่จะทำให้นักเรียนเกิดความพร้อมเป็นการจูงใจให้อยากเรียน

3.2 การฝึกฝนภาษาไทยเป็นวิชาทักษะ ซึ่งต้องมีการฝึกฝนอยู่เสมอ หลักในการฝึกฝนคือฝึกจากสิ่งที่ย่างไปหาสิ่งที่ยาก และต้องฝึกบ่อย ๆ

3.3 การให้งาน ครูควรแนะแนวทางให้นักเรียนเข้าใจเสียก่อนว่าจะต้องทำอะไร จึงจะเรียนได้ผลดี เมื่อเด็กทำงานเสร็จแล้วครูควรให้เด็กมีโอกาสทราบผลงานของเขาอยู่เสมอ

3.4 การพลิกเพลงวิธีสอน เป็นสิ่งสำคัญเพราะการเรียนรู้ถ้าคร่ำเคร่งเป็นเวลานานเกินไป ทั้งร่างกายและสมองก็จะอ่อนเพลียเหน็ดเหนื่อย ครูควรจัดเวลาในการสอนให้เหมาะสมแก่ลักษณะของบทเรียน และให้เด็กมีโอกาสพักผ่อนสลับกันไปด้วย เพื่อเด็กจะได้รู้สึกกระปรี้กระเปร่า

3.5 การเรียนสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิต หลักในการเรียนรู้ก็คือ สิ่งใดมีประโยชน์ มีความหมายต่อชีวิต และอยู่ในความสนใจของนักเรียนแล้ว สิ่งนั้นจะเป็นที่สนใจของนักเรียน และเขาจะเรียนได้ดีทั้งจำได้แม่นยำ โดยไม่ต้องเคี่ยวเข็ญ การได้เรียนโดยการลงมือทำด้วยตนเอง แก้ปัญหาเอง มีประสบการณ์ด้วยตนเอง นักเรียนก็จะเรียนสิ่งนั้นได้ผลดีที่สุด

4. หลักภาษาศาสตร์

ในการสอนภาษาไทย ถ้าครูได้ศึกษาและค้นคว้าในวิชาภาษาศาสตร์ไว้บ้าง ก็จะเป็นเครื่องช่วยในการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

4.1 องค์ประกอบของภาษา มนุษย์เรียนรู้ภาษาได้เพราะได้ฟัง ได้พูด ได้อ่าน ได้เขียน และได้ใช้ภาษาในวงสังคมที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ ผู้ที่รู้สึกว่าภาษาเป็นเรื่องยากก็เพราะไม่รู้จักรับรู้วิธีเรียนที่ถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์ วิธีเรียนที่ถูกต้องก็คือ การเรียนให้รู้จักองค์ประกอบที่แท้จริงของภาษาแล้วฝึกฝนใช้จนคล่องแคล่ว องค์ประกอบของภาษามี 3 อย่าง คือ เสียง แบบสร้าง ความหมาย

4.2 ความเปลี่ยนแปลงของภาษา ภาษาย่อมมีเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย และความนิยม ฉะนั้นไม่ควรตั้งกฎเกณฑ์ที่ตายตัวในการสอนภาษา แต่ระเบียบแบบแผนของภาษาก็จำเป็นต้องมีไว้ เพื่อเป็นเครื่องยึดให้ภาษาดำรงอยู่ และให้เป็นที่ยอมรับตรงกันในบรรดาผู้ใช้ภาษาเดียวกัน

4.3 ภาษาที่ใช้ในวรรณคดี เป็นภาษาหนังสือที่กวีแต่งขึ้นด้วยอารมณ์สะท้อนใจ ผู้แต่งมุ่งปลุกเร้าความไพเราะของเสียง และความเหมาะสมแห่งความหมายในถ้อยคำ เพื่อผู้อ่านและผู้ฟังจะได้รู้สึกกับภาพขึ้นในใจ หรือทำให้ประทับใจจนเกิดอารมณ์สะท้อนใจตรงกับที่ผู้แต่งรู้สึก

มาก่อน จะเน้นการเรียนภาษาในรูปวรรณคดี จึงเป็นการเรียนที่ยากและลึกซึ้งสลับซับซ้อนกว่า การเรียนวิธีใช้ภาษาธรรมดา ในการสอนให้เด็กเกิดพัฒนาการทางสุนทรียภาพนั้น ต้องปลูกฝังทีละ น้อยๆ ให้เด็กเคยชินกับสิ่งสวยงาม ไพเราะลึกซึ้ง และรู้จักหาความสุขใจ ความเพลิดเพลิน จาก การอ่านวรรณคดีพอเป็นพื้นฐาน สำหรับเรียนวรรณคดีให้ลึกซึ้งต่อไป

4.4 ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ได้มุ่งความเพลิดเพลิน และความไพเราะ เหมือนกับภาษาวรรณคดี แต่มุ่งเอาผลสำเร็จในการสื่อความหมายเป็นสำคัญ ภาษาที่จะสื่อ ความหมายได้สำเร็จต้องเป็นภาษาที่ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ระหว่างผู้สื่อความหมาย และ ผู้รับทราบความหมายในเวลารวดเร็วพอสมควร หมายความว่า การใช้ถ้อยคำที่มีความหมาย แจ่มแจ้งกะทัดรัดในครั้งแรก และสละสลวยมีศิลปะในขั้นสูงขึ้นไป การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน มีทั้งการใช้ประโยชน์ และศิลปะการใช้ภาษา

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่จะช่วยในการสอนภาษาทั้ง 4 ประการนี้ มีความสำคัญ และ จำเป็นที่ผู้วิจัย ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนการแต่งคำประพันธ์ เพื่อช่วยให้บรรยากาศ ในห้องเรียนไม่น่าเบื่อ นักเรียนสนใจเรียนมากขึ้น จะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ด้านการแต่งคำประพันธ์ดีขึ้น

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ ดังนี้ พวงแก้ว โคจรานนท์ (2530, หน้า 25) ได้กล่าวถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง เครื่องแสดงความรู้ความเข้าใจ ความสามารถและทักษะทางวิชาการ รวมทั้งสมรรถภาพทางด้านสมอง ด้านต่าง ๆ เช่น ระดับสติปัญญา ความคิด การแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งแสดงให้เห็นด้วย คะแนนที่ได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือรายงานทั้งเขียนและพูด การทำงาน ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสอดคล้องกับพวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 29) ที่ได้ให้ความหมายของ ของคำว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่าคือคุณลักษณะรวมถึงความรู้ความสามารถของบุคคลอันเป็น ผลมาจากการเรียนการสอน หรือมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพสมอง

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีจุดมุ่งหมาย (สุภาพ วาดเขียน, 2525, หน้า 176) คือ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถของสมรรถภาพสมองว่าเรียนรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถ ในด้านใด มากน้อยแค่ไหน เช่น พฤติกรรมด้านความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้การวิเคราะห์ การประเมินค่า

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ผลสัมฤทธิ์ทางด้าน ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การประเมินค่า เพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัย การวัดทางด้านจิตพิสัย คือ การเป็นผู้รับที่ดี การเป็นผู้ตอบสนองที่ดี การทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะพิสัย โดยการอ่านออกเสียงร้อยกรอง การแต่งคำประพันธ์

ประเภทของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. การทดสอบแบบอิงกลุ่ม เป็นการทดสอบที่เกิดจากแนวความเชื่อในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล การทดสอบแบบนี้ยึดคนส่วนใหญ่เป็นหลักในการเปรียบเทียบ โดยพิจารณาคะแนนผลการสอบของบุคคลเทียบกับบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่ม คะแนนจะมีความหมายก็ต่อเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับคะแนนของบุคคลอื่นที่สอบด้วยข้อสอบฉบับเดียวกัน จุดมุ่งหมายของการทดสอบแบบนี้เพื่อจะกระจายบุคคลทั้งสองกลุ่มไปตามความสามารถ

2. การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ เป็นการทดสอบที่ยึดแนวความเชื่อเรื่องการเรียนรู้ โดยพยายามส่งเสริมผู้เรียนทั้งหมด หรือเกือบทั้งหมดประสบความสำเร็จในการเรียน แม้ว่าผู้เรียนจะมีลักษณะแตกต่างกันก็ตาม แต่ทุกคนได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาไปถึงขีดความสามารถสูงสุดของตนเอง โดยอาจใช้เวลาแตกต่างกันในแต่ละบุคคล (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2530, หน้า 31-33; กพ เลาหไพบูรณ์, 2537, หน้า 293-294)

การทดสอบแบบอ้างอิงเกณฑ์ จำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. แบบทดสอบอิงจุดประสงค์ เป็นแบบทดสอบอิงเกณฑ์ที่สร้างขึ้น โดยยึดจุดประสงค์เป็นรายวิชา ส่วนมากจะมีการกำหนดระดับเกณฑ์หรือมาตรฐาน เพื่อบ่งชี้ระดับความรู้ของผู้สอบ ซึ่งมักจะใช้คะแนนจุดตัดของแบบทดสอบ

2. แบบทดสอบแบบอิงมวลความรู้ เป็นแบบทดสอบอิงเกณฑ์ที่สร้างขึ้น โดยยึดหลักเฉพาะของมวลความรู้ แบบทดสอบชนิดนี้จะหลีกเลี่ยงการกำหนดคะแนนจุดตัด แต่จะใช้ประมวลความรู้ ความสามารถของผู้สอบที่จะสามารถตอบข้อสอบถูกในประชากรข้อสอบ (บุญเชิด ภิญโญนนท์, 2527, หน้า 21-22)

การกำหนดคะแนนจุดตัดโดยใช้ดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญตัดสิน ผู้วิจัยใช้วิธีการหาคะแนนจุดตัด โดยการกำหนดคะแนนจุดตัดจากเนื้อหาสาระของข้อสอบและการหาจุดตัด โดยใช้เทคนิคของแองกอฟ ดังนี้

1. การกำหนดจุดตัดของเนื้อหาสาระของข้อสอบ วิธีนี้จะอาศัยระดับความยากของเนื้อหา ข้อสอบเป็นตัวบอกคะแนนจุดตัด โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาวิชาหรือครูผู้สอนเป็นผู้พิจารณาเนื้อหาข้อสอบ เพื่อที่จะหาว่าจำนวนข้อสอบที่น้อยที่สุดเป็นเท่าไรที่ผู้สอบจำเป็นต้องตอบถูก เพื่อแสดงความรอบรู้

วิธีการหาคะแนนจุดตัดมีลำดับขั้น ดังนี้

- 1.1 สร้างข้อสอบตามจุดประสงค์หลัก
- 1.2 นำข้อสอบไปให้ครูผู้สอนพิจารณาความยากของข้อสอบแต่ละกลุ่มที่มีความรอบรู้จะสามารถตอบถูกข้อ

- 1.3 นำผลการพิจารณาหาค่าเฉลี่ยและกำหนดเป็นจุดตัด

2. การกำหนดจุดตัดโดยใช้เทคนิคแองกอฟ วิธีนี้อาศัยหลักการของความน่าจะเป็นที่นักเรียนซึ่งมีสมรรถภาพขั้นต่ำสุดที่ยอมรับได้ ตอบข้อสอบถูกโดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาวิชาหรือครูผู้สอนพิจารณาค่าความน่าจะเป็นในการตอบข้อสอบถูก โดยมีวิธีการหาคะแนนจุดตัดมีลำดับขั้นดังนี้

- 2.1 นำข้อสอบทั้งหมดไปให้ครูผู้สอนทั้ง 3 คน พิจารณาเนื้อหาข้อสอบและความยาก โดยประมาณว่าถ้านักเรียนที่มีสมรรถภาพขั้นต่ำสุด ตามเนื้อหาข้อสอบจะมีความน่าจะเป็นในการตอบข้อสอบแต่ละข้อถูกเป็นเท่าไร

- 2.2 นำค่าความน่าจะเป็นในการตอบข้อสอบถูกมาหาค่าเฉลี่ยและกำหนดเป็นคะแนนจุดตัด

การกำหนดคะแนนจุดตัดที่กล่าวมาเป็นการกำหนดโดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ คนมาเฉลี่ยจะช่วยให้ผลเชื่อถือได้และถูกต้องยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการกำหนดคะแนนจุดตัดต้องคำนึงถึงความเหมาะสมด้านเวลาและลักษณะของข้อสอบที่ยึดเนื้อหาหรือจุดประสงค์เป็นพื้นฐานด้วย (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์, 2527, หน้า 21-22)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวัดผลแบบอิงเกณฑ์ เนื่องจากผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองจากการเรียนด้วยชุดกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งการวัดผลแบบนี้จะทำให้ครูทราบว่าควรปรับปรุงเนื้อหาตอนใด

การสอนแต่งคำประพันธ์

1. ความหมายของคำประพันธ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 663) ให้ความหมายของคำว่า “ประพันธ์” ไว้ว่า แต่ง เรียบเรียง ผูกถ้อยคำเป็นข้อความเชิงวรรณคดี

พจน์จันทร์ คล้ายสุบรรณ (2546, หน้า 1) กล่าวว่า คำประพันธ์ หมายถึง เรื่องราวหรือข้อความซึ่งแต่งเรียบเรียงหรือร้อยกรองขึ้น โดยใช้รูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่างให้มีความสละสลวย ไพเราะเพราะพริ้ง และมีความหมาย มีคุณค่าทางความคิดและจิตใจ

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2546, หน้า 1) กล่าวว่า คำประพันธ์ หมายถึง ถ้อยคำที่ผูกขึ้นตามแบบบังคับของลักษณะคำประพันธ์ชนิดนั้น ๆ ที่กำหนด

2. หลักการสอนการแต่งคำประพันธ์

สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทร์พรหม (2538, หน้า 137-139) ได้เสนอหลักสำคัญในการสอนแต่งคำประพันธ์ไว้ ดังนี้

1. ครูควรนำคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองประเภทต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้อ่านหรือถอดคำประพันธ์ดู เพื่อให้คุ้นเคยกับฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ เป็นทำนองการแนะนำให้นักเรียนรู้จักผลงานสร้างสรรค์ด้วยบทร้อยกรอง

2. ครูพยายามกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักสังเกตความแตกต่างของฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ

3. ในการสอนคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง นักเรียนควรมีส่วนร่วมในการเรียน เริ่มตั้งแต่การอ่านออกเสียง เป็นทำนองเสนาะ การนับจำนวนคำ การส่งสัมผัส จำนวนเอก-โท จำนวนครู-หลู แล้วอภิปรายสรุปเป็นลักษณะบังคับของคำประพันธ์แต่ละประเภท

4. ในการสอนควรมีขั้นตอนในการสอน เช่น ชี้แนะ ชี้สอน การให้นักเรียนลงมือแต่ง หรือช่วยกันแต่งในกลุ่มย่อย นักเรียนฝึกปฏิบัติเป็นรายบุคคล และการประเมินผล

5. การแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองนี้ ต้องฝึกฝนอยู่เสมอ นักเรียนจึงจะมีความคล่องแคล่วชำนาญ

6. ครูที่สอนการแต่งคำประพันธ์จะต้องเป็นผู้ที่มีใจกว้าง อดทน ต้อนรับผลงานของเด็ก แม้ว่าผลงานนั้นจะมีความผิดเพี้ยนแตกต่างไปจากรูปแบบของการเขียนก็ตาม นอกจากนั้นครูควรช่วยเหลือแก้ไขผลงานของนักเรียนด้วย

7. ครูควรนำวรรณกรรมร่วมสมัยมาประกอบการสอนบ้าง

8. ครูผู้สอนควรจะได้คำนึงถึงกฎของการกระทำซ้ำที่จะช่วยในด้านการเรียนรู้ หลังจากที่ได้เรียนคำประพันธ์แต่ละประเภทไปแล้วควรจะได้สนับสนุนนักเรียนให้นักเรียนทำสมุดรวบรวมคำประพันธ์ไว้เป็นหมวดหมู่

9. การประเมินผลงานเขียนคำประพันธ์ควรมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน นักเรียนควรมีส่วนร่วมในการประเมินทุกครั้ง

นอกจากนี้การสอนแต่งคำประพันธ์ นั้นควรต้องคำนึงถึงหลักการด้านต่าง ๆ หลายด้าน ทั้งด้านเจตคติ ความสนใจและความเหมาะสมกับวัยของเด็ก บาวเวอร์ส (Bowers, 1957, p. 102 อ้างถึงใน สุพัตรา ชื่นเจริญ, 2546, หน้า 40) ได้กล่าวถึงลักษณะของคำประพันธ์ที่เด็กสนใจ และแนวทางของครูในการสอนไว้ ดังนี้

1. เด็กจะชอบและสนใจบทร้อยกรองที่ให้จังหวะหนักแน่น ใช้คำง่าย ๆ ธรรมดา ๆ เป็นคำคุ้นเคย แต่ให้ความรู้สึก เสียง และภาพพจน์ที่ชัดเจน
2. เด็กจะชื่นชอบบทร้อยกรองที่สอดคล้องอารมณ์ขันและจดจำได้ดี ดังนั้นในการสอนเขียนคำประพันธ์ ชนิดร้อยกรองที่จะให้เด็กมีความสุขและความมั่นใจ ครูจึงควรให้เด็กเขียนเรื่องที่จับขึ้นก่อนเป็นแรงจูงใจ
3. เด็กจะชื่นชอบบทร้อยกรองที่ให้เรื่องราวที่ประสมประสานระหว่างเรื่องจริง และเรื่องนิทานที่แปลกไปจากความจริง
4. เด็กจะชอบเขียนบทร้อยกรองที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง และมักจะแสดงความรู้สึกนึกคิดตามประสาเด็ก เรื่องที่จะนำมาให้เด็กเขียน จึงควรเป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนเรื่องราวที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวเขาเอง

ศิวกันท์ ปทุมสูติ (2533, หน้า 15-25) กล่าวถึงกลวิธีสอนเด็กให้เรียนเขียนกวี โดยแนะนำว่าอย่าเริ่มสอนเด็กให้เขียนร้อยกรองด้วยการสอนฉันทลักษณ์ เพราะจะทำให้เด็กเบื่อ และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อฉันทลักษณ์ การสอนเริ่มแรกควรฝึกให้เด็กรู้จักคิด และแสดงความคิดเห็นนั้นออกมาเป็นการเขียนแบบสั้น ๆ พอได้ใจความตามอิสระก่อน

ขั้นต่อไปก็ฝึกกล้านำความคิด คือ ฝึกความคิดอย่างต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ ด้วยการเขียนคำที่แสดงความคิดอย่างมีลีลา มีชั้นเชิงวรรณศิลป์ ในรูปแบบที่ไม่เน้นคำสัมผัสคล้องจอง แต่อาจจะสัมผัสเสียงอักษร ซ่อนสัมผัสในตามแต่จะทำได้ หรือเป็นไปได้ การเขียนกล้านำความคิดเป็นการฝึกการใช้ประโยคและกลุ่มคำ วลี ที่กระชับกินความคล้ายห่วงทำนองของบทร้อยกรองมีฉันทลักษณ์ต่างกัน แต่เพียงไม่เน้นคำสัมผัสเท่านั้นเอง การเขียนขั้นนี้ เด็กยังมีอิสระที่จะเลือกใช้จำนวนคำ วลี ที่ใช้ตลอดจนเสียงอักษรตามที่เด็กปรารถนา เมื่อนักเรียนได้ฝึกความคิดและกล้านำความคิดอย่างอิสระ ด้วยความรู้สึกอยากคิดอยากเขียนจนคล่องไประยะหนึ่งแล้วย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเขียนร้อยกรองมีฉันทลักษณ์สืบต่อไป

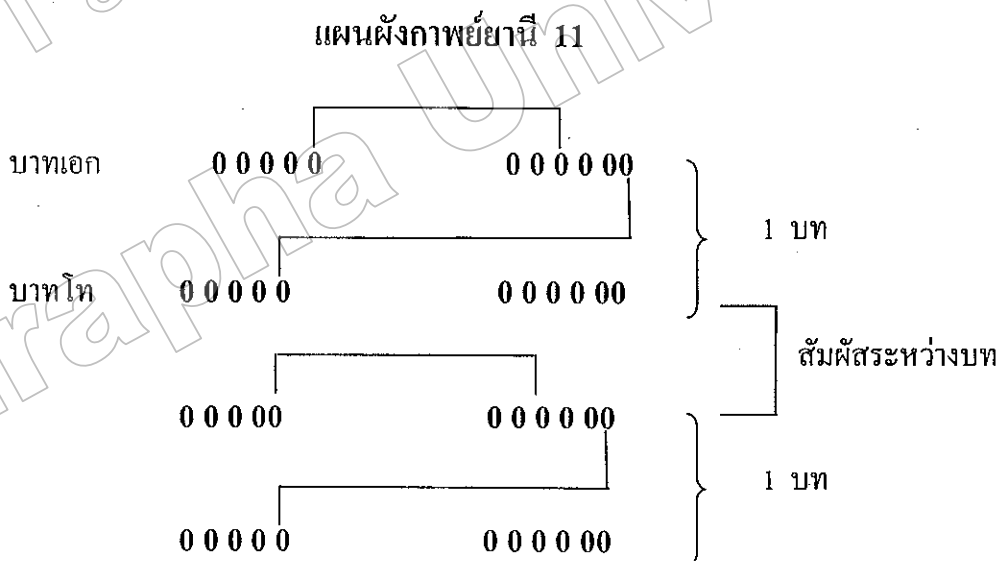
พจมาน พงษ์ไพบูลย์ (2534, หน้า 1-2) กล่าวว่าเด็กชอบอ่านเรื่องราวที่มีคำคล้องจองกัน ทั้งที่เป็นเนื้อเรื่องสุภาพดี คำพ้องเพย ทางด้านการเขียนนั้นหากเด็กเขียนเรื่องราวที่เป็นร้อยกรอง เด็กจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ท้าทาย เขาต้องคิดหาคำมาร้อยเรียงให้เป็นเรื่องราวที่เด็กชอบเขียน จากการศึกษาพบว่า เด็กชอบเขียนเกี่ยวกับเรื่องภายในครอบครัว เรื่องเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน เรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว คำขวัญต่าง ๆ และเรื่องจากจินตนาการ และยังกล่าวเสริมอีกว่า จะสอนให้เด็กรู้จักร้อยกรองในวัยใดก็ได้ หากเราต้องการ ตั้งใจ และเลือกสรรความงามทางภาษามาป้อนเด็ก ส่งเสริมให้กำลังใจ ไม่ปิดกั้นจินตนาการของเขา ระยะเวลาที่อยู่ในโรงเรียนนับว่าเป็นเวลาที่ดี และมีค่าของเด็กที่ควรส่งเสริมการเขียนร้อยกรอง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสอนเด็กเขียนบทร้อยกรองนั้น ควรเริ่มจากการคิด การรู้จัก
ระบายอารมณ์ จากความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจอย่างอิสระก่อน ผู้สอนไม่ควรเน้นฉันทลักษณ์ใน
ระยะแรก เพื่อฝึกให้นักเรียนเขียนตามความต้องการจากโลกทัศน์ จินตนาการของตนเอง เมื่อฝึก
จนเกิดทักษะในการคิดเรื่อง และวิธีเขียนแล้ว จึงสอนให้นักเรียนรู้จักเลือกใช้คำให้ถูกต้องตาม
ฉันทลักษณ์ที่มีการบังคับสัมผัสระหว่างบทระหว่างบาท สามารถเลือกใช้คำได้ถูกต้อง และ
เหมาะสมกับเรื่องราวของบทร้อยกรองนั้น ๆ จะทำให้ได้บทร้อยกรองทั้งงดงามด้วยรูปแบบ และ
เนื้อหาสาระ

คำประพันธ์ที่นำมาใช้ในชุดกิจกรรม

1. คำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี 11

ภาพย์เป็นร้อยกรองที่แต่งได้ง่าย เช่นเดียวกับกลอนมีลักษณะบังคับที่จำนวนคำ พยางค์ สัมผัส และเสียงวรรณยุกต์ บางครั้งมีการนำภาพย์ไปแต่งกับคำประพันธ์อื่น เช่น แต่งกับโคลง เรียกว่า ภาพย์ห่อโคลง นอกจากนี้ภาพย์ยังสามารถนำไปแต่งร่วมกับฉันทลักษณ์ที่เป็นคำฉันท์ เช่น สามัคคีเภทคำฉันท์ ภาพย์ที่ใช้สำหรับชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นนี้เป็นภาพย์ยานี 11

ตัวอย่าง 1. ภาพยานีลำนํ้า	สิบเอ็ดคำจำอย่าคลาย
วรรคหน้าห้าคำหมาย	วรรคหลังหกขกแสดง
ครุฑุนั้น	ไม่สำคัญอย่าระแวง
สัมผัสต้องจัดแจง	ให้ถูกต้องตามวิธี

(หลักภาษาไทย: คำชัย ทองหล่อ)

2. เรือยเรือมารอนรอน	ทิพากรจะตกต่ำ
สนธยาจะใกล้ค่ำ	คำนึงหน้าเจ้าตราตรู
เรือยเรือมาเรียงเรียง	นกบินเฉียงไปทั้งหมู่
ตัวเดียวมาพลัดคู่	เหมือนพื่ออยู่ผู้เดียวดาย
	(ภาพยู่เหว: เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์)

3. วิชาเหมือนสินค้ำ	อันมีค่าอยู่เมืองไกล
ต้องยากลำบากไป	จึงจะได้สินค้ำมา
จงตั้งเอากายเจ้า	เป็นสำเภาอันโสภ
ความเพียรเป็นโยธา	แขนซ้ายขวาเป็นเสาใบ
	(ของเล่า)

คณะ บทหนึ่งมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคแรกมี 5 คำ วรรคหลัง มี 6 คำ จะแต่ง
ที่บาทก็ได้แต่จะต้องจบลงในบาทโทหรือบาทหลัง

สัมผัส สัมผัสที่บังคับคือ

1. คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรคที่ 2 (เลื่อนมาคำที่ 1 หรือ 2 ก็ได้)
2. คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3
3. ถ้าจะแต่งบทต่อไป จะต้องให้คำสุดท้ายของบทต้น สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2

ต่อไป ซึ่งถือเป็นสัมผัสระหว่างบท

ลักษณะไพเราะ

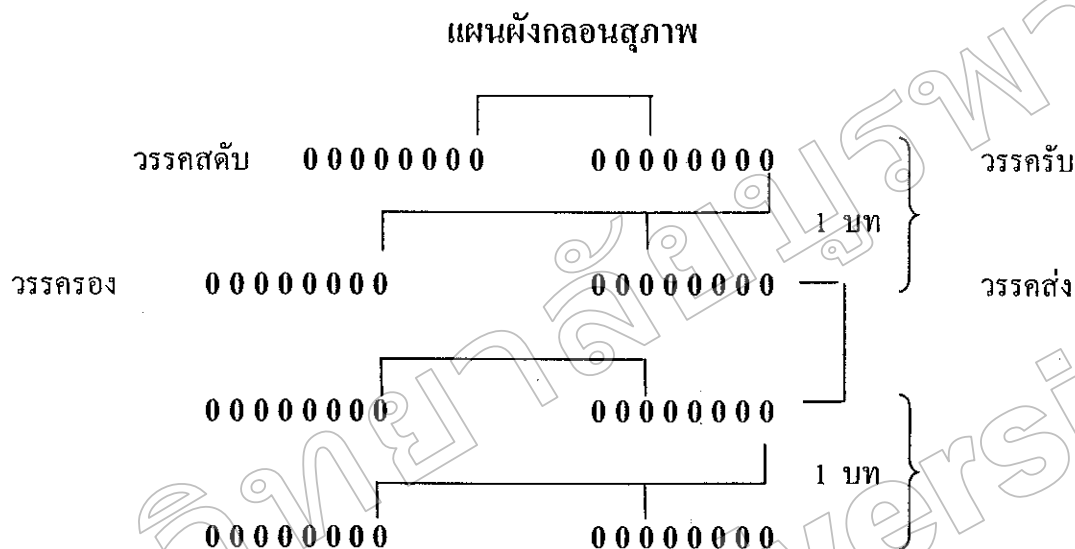
คำสุดท้ายของบาทเอก ควรเป็นคำเสียงสูง คือ เสียงจัตวา

คำสุดท้ายของวรรคไม่ควรเป็นคำตาย

ควรเพิ่มสัมผัสสระหรือสัมผัสอักษรภายในวรรค สำหรับวรรคที่มี 5 คำ เพิ่มตรงคำที่ 2
กับคำที่ 3 วรรค 6 คำเพิ่มตรงคำที่ 3 กับคำที่ 4

2. คำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ

กลอนสุภาพ คือ บทร้อยกรองที่ใช้ถ้อยคำหรือทำนองเรียบ ๆ คำซ้ำ ทองหล่อ (2533, หน้า 460) แบ่งกลอนสุภาพออกเป็น 4 ชนิด คือ กลอนหก กลอนเจ็ด กลอนแปด และกลอนเก้า กลอนสุภาพที่ใช้สำหรับชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นนี้เป็นกลอนสุภาพหรือกลอนแปด

ภาพที่ 2 แผนผังกลอนสุภาพ จำนวน 2 บาท

ตัวอย่าง

กลอนสุภาพแปดคำประจำบ่อน
 ดอนคันสามดอนสองสองแสดง
 กำหนดบทรชยะกะสัมผัส
 วางจังหวะกะทำนองต้องกระบวน

อ่านสามตอนทุกวรรคประจักษ์แฉลง
 ตอนสามแจ้งสามคำครบจำนวน
 ให้ฟาดพิศุขจิตตามกระแส
 จึงจะชวนฟังเสนาะเพราะจับใจ

คณะ บทหนึ่งมี 2 บาท บาทที่ 1 เรียกว่าบาทเอก มี 2 ววรรค คือ ววรรคต้นและวรรครับ บาทที่ 2 เรียกว่าบาทโท มี 2 ววรรค คือ ววรรครองและวรรคส่ง

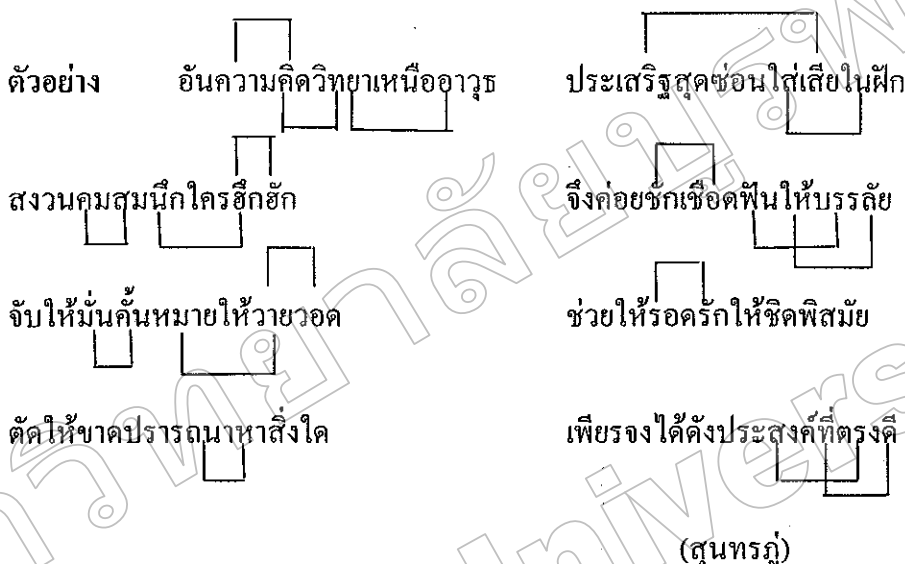
พยางค์ กลอนวรรคหนึ่งมีคำได้ตั้งแต่ 6-9 คำ ถ้าเป็นกลอนหก มีวรรคละ 6 คำ กลอนแปดมีวรรคละ 8 คำ

สัมผัส สัมผัสในบท ได้แก่ คำสุดท้ายวรรคต้น สัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรครับ
 คำสุดท้ายของวรรครับสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรครอง
 คำสุดท้ายของวรรครองสัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรคส่ง

สัมผัสระหว่างบท ได้แก่ คำสุดท้ายของบทแรก สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรครับ
ในบทต่อไป

ลักษณะไพเราะของกลอนในการแต่งกลอนให้ไพเราะ เราอาจเพิ่มสัมผัสใน หรือเสียง
ของคำ ได้ดังนี้

1. เพิ่มสัมผัสใน ทั้งเป็นสัมผัสอักษร (□) และสัมผัสสระ (□)

สัมผัสใน เป็นสัมผัสที่อยู่ในวรรคเดียวกัน มีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร

สัมผัสสระ คือ คำที่ใช้สระเสียงเดียวกัน สันขาวเท่ากัน ถ้ามีตัวสะกดต้องอยู่ในมาตรา
เดียวกัน เช่น ศรี-ดี, หวาน-กาล

สัมผัสอักษร คือ คำที่พยัญชนะต้น เป็นพยัญชนะตัวเดียวกัน หรือเสียงเดียวกัน เช่น
จันทร์-เจ้า, พบ-พาน

2. เสียงคำสุดท้ายของกลอนแต่ละวรรค ใช้เสียงวรรณยุกต์ ดังนี้

คำสุดท้ายวรรคที่ 1 คำสุดท้ายใช้ได้ทุกเสียง แต่ไม่นิยมใช้เสียงสามัญ

คำสุดท้ายวรรคที่ 2 คำสุดท้ายห้ามใช้เสียงสามัญและตรี นิยมใช้เสียงจัตวา

คำสุดท้ายวรรคที่ 3 คำสุดท้ายใช้เสียงสามัญหรือเสียงตรี ห้ามใช้เสียงเอก โท จัตวา

3. โฉกปริศนา

โฉกปริศนา คือ การเล่นทายปริศนาคำประพันธ์ของไทยที่มีความหมายตามรูปแบบ
ประเพณีการเล่นที่วางไว้ตายตัวตามความนิยม ของท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี

โฉก หมายถึง คลกขบขันจนหัวเราะ คลกในที่นี้ หมายถึง คำประพันธ์ที่นำมาเป็น
คำถามของปริศนา ซึ่งนอกจากแปลกแล้วยังไม่จำเป็นต้องถูกต้องตามฉันทลักษณ์ของไทย

ร้อยเปอร์เซ็นต์อีกด้วย และคำตอบของปริศนาที่ทายออกมาก็ยิ่งแปลก น่าทึ่ง และตลกขบขัน อยู่ในตัว

สรุปโจ๊กปริศนา หมายถึง การทายปริศนาร้อยกรอง ซึ่งเป็นการเล่นทางภาษา เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างความใส่ใจ ช่างสังเกตสิ่งแวดล้อม และความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนใส่ใจภาษาของคนไทย (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2547, หน้า 193) เพื่อฝึกทักษะ การคิด

การนำวรรณกรรมพื้นบ้านโจ๊กปริศนามาเป็นสื่อในการสอนการแต่งคำประพันธ์ มี จุดมุ่งหมายเพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมด้านภาษา ซึ่งแสดงความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างสมมาแต่อดีต เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง และสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันสูงส่งของชาติ ที่คนไทยทุกคนควรภูมิใจ และช่วยกันอนุรักษ์ ไว้ (สมคุณุ์ ทำเนาว์, 2537, หน้า 12-13; ประสิทธิ์ ประสิว, 2539, หน้า 3) โจ๊กปริศนาแบ่ง ออกเป็น 10 แบบ ดังนี้

1. แบบพ้องคำเดียว

น้ำตา	มาหา	อังกฤษ	(เทียร์)
คิดคิด	ท่องเที่ยว	ไกลใกล้	(ทัวร์)
ได้ผ้า	เป็นพับ	นับไม้	(ทอ)
ตรงไป	คือสอง	ลองดู	(โท)

2. แบบพ้องคำหน้า

นอนไม่หลับเลยเวลามานานแล้ว	(ตาแข็ง)
ไอ้น้องแก้วมองเอียงดูเฉลียงเฉ	(ตาเข)
เพ่งเขม้นเข่นเขี้ยวเลี้ยวเกร	(ตาเขี้ยว)
หมดเสน่ห์ไม่กล้าหาญพาขวัญบิน	(ตาขาว)

3. แบบพ้องคำหลัง

เป็นพี่ไม่ว่าให้หาน้อง	(เจ้ายี่)
ถึงต้องกะอักเลือดเชือดเล่าปี	(จิวี่)
แก้งโบราณคนจีนได้อินมี	(อั้งยี่)
ในปีนี้ออกมากราคม	(เดือนยี่)

4. แบบพ้องคำกลาง

เป็นมาลีสีขาวเภาใบสระ	(ดอกบัวหลวง)
เป็นอำเภอนะจะจะบอกให้	(บางบัวทอง)

เป็นแอ่งน้ำสาวเหนื่อเมื่อเข้าใจ (วังบัวบาน)
เป็นน้ำไว้ดื่มช้ำแก้ช้ำใน (ใบบัวบก)

5. แบบคำผัน

เป็นฟองไข่ต้มกินขาวจืดกล่ำว (หนึ่ง)
ให้นักเอาอันเดียวเขยวณะท่าน (หนึ่ง)
อบด้วยไอน้ำทำกินกัน (หนึ่ง)
เชิญผันคำทาสบายใจ (หนึ่ง หนึ่ง หนึ่ง)

6. แบบคำพวน

มา-หนึ่งคือผู้ให้ เกิดกาย (มาดาร์-มารดา)
มา-หนึ่งสาธยาย เวทซึ่ง (มาตรน-มนตรา)
มา-หนึ่งขอเชิญทวย เดือนหนึ่ง (มานี่-มีนา)
มา-หนึ่งอย่าอ้ออึ้ง คำเพียงเพชรพลอย (มาดุก-มูกดา)

7. แบบคำพังเพยสุภาษิต

กลาสีวางวายรอดตายบ้า (เรือล่ม)
พอสิ้นทางก็สะดุดหยุดพักผ่อน (เมื่อจอด)
โลกก็มีดมืดคิดไปใจอวรณ์ (ดาบอด)
ครั้นถึงตอนสามขาไม้พวนเดิน (เมื่อแก่)

8. แบบคำพินหลักแบบลูกโซ่

รามคำแหงสุโขทัยใครก็รู้ (พ่อขุน)
เธอเป็นคู่วันทองน้อยหญิง (ขุนแผน)
เมื่อเดินทางกางคูรู้จริงจริง ๆ (แผนที่)
ยอดหญิงมีมิตรของสามี (ที่รัก)

9. แบบคำตัดคำต่อ

จับบาทเนาพงไพร (กว้าง)
ตัวหัวไปให้วางลง (วาง)
เถื่อนหางงูไล่ส่ง (วา)
นับได้คงเหลือสี่สอก (สี่สอก)

10. แบบโจ๊กภาพ เขียนเป็นภาพปริศนา แล้วนำมาทายเล่นกัน

สรุปโจ๊กปริศนา คือ การเล่นทายปริศนาคำประพันธ์ ประเภทร้อยกรอง เพื่อฝึกความคิด
เขาวนั้ปัญญา และเป็นเครื่องเพลิดเพลินใจ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำใจักปรินามมาเป็นสื่อเร้าความสนใจ และเป็นตัวอย่างในชุดกิจกรรมการกาพย์ยานี 11 และกลอนสุภาพ เพื่อฝึกเขาวนปัญญา เป็นเครื่องผลิตเพลินใจ และอนุรักษ์วัฒนธรรมทางด้านภาษา

รูปแบบการสอน

รูปแบบการสอนมีอยู่หลายรูปแบบแต่ที่จะกล่าวถึงคือ รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model)

1. การสอนแบบมโนทัศน์มุ่งให้นักเรียนฝึกการสังเกตสิ่งต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดความคิดรวบยอด (มโนทัศน์) เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ
2. การสอนด้วยรูปแบบนี้ต้องสอนตามลำดับขั้นที่กำหนดไว้ จึงจะพัฒนาความคิดรวบยอดให้แก่ นักเรียนได้
3. วิธีการหลัก คือ ให้นักเรียนสังเกต และเปรียบเทียบจากสิ่งที่เป็นตัวอย่างของความคิดรวบยอดกับสิ่งที่ไม่ใช่ตัวอย่างของความคิดรวบยอด โดยครูไม่บอกชื่อความคิดรวบยอดนั้นตั้งแต่แรก ในขณะที่นักเรียนพิจารณาตัวอย่างของสิ่งที่ “ใช่” และ “ไม่ใช่” ความคิดรวบยอดนั้นนักเรียนตั้งสมมติฐานในใจ และทดสอบสมมติฐานไปด้วย เมื่อนักเรียนแน่ใจในสมมติฐานของตนแล้ว ก็จะบอกชื่อความคิดรวบยอดออกมา หลังจากนั้นครูจะถามเพื่อให้นักเรียนวิเคราะห์ความคิดเห็นของตน
4. ผู้พัฒนารูปแบบการสอนมโนทัศน์ คือ จอยส์และวิล (Joyce & Weile, 1996, pp. 161-178) ซึ่งพัฒนารูปแบบนี้ขึ้นโดยใช้แนวคิดของบรุนเนอร์ กูดโนว และออสติน (Bruner, Goodnow, & Austin, 1967)

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบการสอนมโนทัศน์

ขั้นที่ 1 ผู้สอนเตรียมข้อมูลสำหรับให้ผู้เรียนฝึกหัดจำแนกผู้สอนเตรียมข้อมูล 2 ชุด ชุดหนึ่งเป็นตัวอย่างมโนทัศน์ที่ต้องการสอน อีกชุดหนึ่งไม่ใช่ตัวอย่างมโนทัศน์ที่ต้องการสอน ตัวอย่างข้อมูล 2 ชุด ข้างต้น ผู้สอนจะต้องเลือกหาตัวอย่างที่มีจำนวนมากพอที่จะครอบคลุมลักษณะของมโนทัศน์ที่ต้องการนั้น ถ้ามโนทัศน์ที่ต้องการสอนเป็นเรื่องยากและซับซ้อน หรือเป็นนามธรรม อาจใช้วิธีการยกตัวอย่างเรื่องสั้น ๆ ที่ผู้สอนแต่งขึ้นเองนำเสนอแก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 2 ผู้สอนอธิบายกติกาในการเรียนให้ผู้เรียนรู้ และเข้าใจก่อนเริ่มกิจกรรม โดยอาจจะสาธิตวิธีการและให้ผู้เรียนลองทำตามที่ผู้สอนบอกจนกระทั่งผู้เรียนเกิดความเข้าใจพอสมควร

ขั้นที่ 3 ผู้สอนเสนอข้อมูลตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน และข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน การนำเสนอข้อมูลตัวอย่างมโนทัศน์นี้ทำได้หลายแบบ ดังนี้

3.1 นำเสนอข้อมูลที่เป็นตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนทีละข้อมูลจนหมดทั้งหมด โดยบอกให้ผู้เรียนรู้ว่าเป็นตัวอย่างของสิ่งที่จะสอน แล้วตามด้วยข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวอย่างสิ่งที่จะสอนทีละข้อมูล จนครบหมดทั้งหมดเช่นกัน โดยบอกให้ผู้เรียนรู้ตัวอย่างชุดหลังนี้ไม่ใช่สิ่งที่จะสอน ผู้เรียนจะต้องสังเกตตัวอย่างทั้ง 2 ชุด และคิดหาคุณสมบัติร่วมและคุณสมบัติที่แตกต่างกัน เทคนิควิธีนี้สามารถช่วยให้ผู้เรียนสร้างมโนทัศน์ได้เร็ว แต่ใช้กระบวนการคิดน้อย

3.2 เสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนสลับกันไปจนครบ เทคนิควิธีนี้ช่วยสร้างมโนทัศน์ได้ช้ากว่าเทคนิคแรก แต่ใช้กระบวนการคิดมากกว่า

3.3 เสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนอย่างละ 1 ข้อมูล แล้วเสนอข้อมูลที่เหลือทั้งหมดทีละข้อมูล โดยให้ผู้เรียนตอบว่าข้อมูลแต่ละข้อมูลที่เหลือนั้นใช่หรือไม่ใช่ตัวอย่างที่จะสอน เมื่อผู้เรียนตอบ ผู้สอนจะเฉลยว่าผู้เรียนตอบถูกหรือผิด วิธีนี้ผู้เรียนจะได้ใช้กระบวนการคิดในการทดสอบสมมติฐานของตนไปที่ละขั้น

3.4 เสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนอย่างละ 1 ข้อมูล แล้วให้ผู้เรียนช่วยกันยกตัวอย่างข้อมูล ที่ผู้เรียนคิดว่าใช่ตัวอย่างสิ่งที่จะสอน โดยผู้สอนจะเป็นผู้ตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ วิธีนี้ผู้เรียนจะมีโอกาสคิดมากขึ้น

ขั้นที่ 4 ให้ผู้เรียนบอกคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่ต้องการสอนจากตัวอย่างที่ใช่และไม่ใช่ สิ่งที่ผู้สอนต้องการสอน

ขั้นที่ 5 ให้ผู้เรียนสรุปและให้คำจำกัดความของสิ่งที่ต้องการสอน

ขั้นที่ 6 ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายร่วมกันถึงวิธีการที่ผู้เรียนใช้ในการหาคำตอบให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเอง

สรุปได้ว่ารูปแบบการสอนแบบมโนทัศน์ที่นำมาใช้ เพื่อฝึกทักษะการสังเกต รู้จักเปรียบเทียบ และต้องการพัฒนาความคิดรวบยอดของนักเรียน

ชุดกิจกรรม

1. ความหมายของชุดกิจกรรมและชุดการสอน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้
กิจกรรม หมายถึง การที่ผู้เรียนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 126)

ชุดการสอน เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เป็นการรวบรวมสื่อการสอนตามแบบแผนที่วางไว้ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการสอน ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของชุดการสอนไว้ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 117-118) อธิบายว่าชุดการสอน (Instructional Package) เป็นสื่อประสมที่ได้จากระบบการผลิตและการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับวิชา หน่วย หัวเรื่อง และวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 193) อธิบายว่าชุดการสอน หมายถึง ชุดของสื่อประสม (Multi-Media) ในการเรียนแต่ละหน่วย โดยการนำวิธีการจัดระบบมาใช้ทั้งนี้ เพื่อช่วยในการเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และช่วยให้การสอนของครูดำเนินไปโดยสะดวกและมีประสิทธิภาพ

เสาวนีย์ สิกขามันฑิต (2528, หน้า 291-292) อธิบายว่า ชุดการสอนเป็นแผนการสอนที่ช่วยครูให้ได้รับความสะดวกในการสอนและช่วยให้ผู้เรียนเกิดผลสำเร็จในการเรียนรู้ เป็นการจัดการโดยอาศัยวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ ซึ่งในแง่การบริหารเรียกว่า MOR (Management by Objective and Result)

นิพนธ์ สุขปรีดี (2525, หน้า 32) อธิบายว่า ชุดการสอนเป็นการรวบรวมสื่อการเรียนสำเร็จรูป เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเองอย่างสะดวก เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

ถัดดา สุขปรีดี (ม.ป.ป, หน้า 175) กล่าวว่า ชุดการสอนคือ การรวบรวมสื่อการสอนตามแบบแผนที่วางไว้เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของการสอน ชุดการสอนเป็นระบบสื่อประสมสำเร็จรูปเพื่อให้ครูใช้ในการสอน โดยครูไม่ต้องเตรียมสื่ออื่น ๆ หรือวางแผนการสอน ส่วนใหญ่ภายในชุดการสอนจะมีสื่อ และแนะนำวิธีดำเนินการสอน พร้อมทั้งจะนำไปใช้ได้ทันที

วาสนา ชาวหา (2522, หน้า 32) อธิบายว่าชุดการสอนเป็นการวางแผนการเรียนการสอนโดยใช้สื่อต่าง ๆ ร่วมกัน (Multimedia Approach) หรือหมายถึง สื่อประสม (Multi-Media) เพื่อสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยจัดไว้เป็นชุดไว้ในลักษณะของหรือกล่อง

ฮุสตัน (Houston, 1972, pp. 10-12) ได้ให้ความหมายคำว่า ชุดการสอนคือ ชุดของประสบการณ์ที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมาย

กอน์ดอน (Gordon, 1973, p. 10) อธิบายว่า ชุดการสอนเป็นชุดสื่อประสมสร้างขึ้นเพื่อช่วยครูให้สามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพในกล่อง หรือชุด บางครั้งประกอบด้วยสิ่งของหลายสิ่ง บางชุดอาจประกอบด้วยเอกสารเพียงอย่างเดียว บางชุดอาจเป็นโปรแกรมที่มีบัตรคำสั่งให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง

แกปเฟอร์ (Kapfer, 1972, p. 10) อธิบายว่า ชุดการสอนเป็นโปรแกรมการเรียนการสอนทุกอย่างที่จัดไว้เฉพาะ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน คู่มือครู เนื้อหา

แบบทดสอบ ข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้อย่างครบถ้วนแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่นำไปสู่การผลิตชุดการสอน

กู๊ด (Good, 1973, p. 306) ได้ให้ความหมายคำว่า ชุดการสอนว่าเป็นโปรแกรมการสอน ทุกอย่างที่มีจัดไว้เฉพาะ ทั้งอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน เนื้อหา คู่มือครู แบบฝึกหัด มีการ กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนไว้อย่างครบถ้วน ชุดการสอนนี้ศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ จัดให้และเป็นเพียงผู้แนะนำเท่านั้น

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าชุดกิจกรรมนั้นเป็นสื่อการสอนที่บูรณาการสื่อหลาย ๆ ชนิด มาใช้ร่วมกันอย่างมีระบบ มีความสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ให้ครูนำไปใช้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดสาระการเรียนรู้ ให้กับผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ที่ตั้งไว้

หลักการและทฤษฎีที่นำไปสู่การผลิตชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539, หน้า 115-116) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่นำมาสู่ระบบการผลิต ชุดการสอน 5 ประการ คือ

แนวคิดที่ 1 ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนการสอนควรคำนึงถึงความ ต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีอิสระในการเรียนตามระดับสติปัญญา ความสามารถ และความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำ ช่วยเหลือตามความเหมาะสม

แนวคิดที่ 2 ความพยายามที่จะเปลี่ยนแนวการเรียนการสอนไปจากเดิม ที่ครูเป็น ศูนย์กลางมาเป็นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

แนวคิดที่ 3 การใช้สื่อการสอนได้เปลี่ยนแปลงและขยายตัวออกไป การผลิตสื่อ การสอนแบบประสมให้เป็นชุดการสอน เพื่อช่วยผู้เรียนคือผู้เรียนหยิบ และใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยอยู่ในรูปชุดการสอน

แนวคิดที่ 4 การสร้างปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน และ ผู้เรียนกับสภาพแวดล้อม โดยการนำสื่อการสอนและทฤษฎีกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการประกอบ กิจกรรมร่วมกัน

แนวคิดที่ 5 การจัดสภาพสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้โดยยึดหลักจิตวิทยาการเรียนมาใช้จัด สภาพการณ์ออกมาเป็นการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งหมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมดังนี้

5.1 ได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมการเรียนด้วยตนเอง

5.2 ได้ทราบว่าการตัดสินใจ หรือการทำงานของตนถูกหรือผิดได้ทันที

5.3 มีการเสริมแรงบวกที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่ทำให้ผู้ถูกหรือผู้ถูก

5.4 เป็นการเรียนรู้ไปทีละขั้นตอนตามความสามารถ และความสนใจของผู้เรียนเอง โดยไม่มีการบังคับ

แนวความคิดที่สำคัญที่นำมาสู่การผลิตชุดการสอนดังกล่าวของ ชัยรงค์ พรหมวงศ์ สอดคล้องกับ สุนันท์ สังข์อ่อง (2526, หน้า 134) ที่กล่าวถึงแนวคิดที่ผลิตชุดการสอน คือ

1. นักเรียนมีความแตกต่างกันในทุก ๆ ด้านการที่จะสอนนักเรียนด้วยวิธีการแบบเดิม จึงไม่สามารถสนองความต้องการของผู้เรียนได้

2. การจัดการศึกษาในปัจจุบันเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ไม่ใช่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง

3. การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นรูปของสื่อการสอน

4. ปฏิกริยาสัมพันธ์ (Interaction) ของครูและนักเรียนต่างไปจากเดิม ครูทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก และช่วยเหลือเมื่อนักเรียนต้องการ

5. กระบวนการเรียนการสอนยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาสนับสนุน เช่น การให้แรงเสริมการเรียนรู้ตามลำดับขั้น การถ่ายโยงการเรียนรู้

จากแนวความคิดที่สำคัญที่จะนำไปสู่การผลิตชุดการสอนสรุปได้ว่า การสร้างชุดการสอนนั้นต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาความแตกต่างระหว่างบุคคล ความต้องการ ความถนัด ความสนใจ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี สื่อทัศนูปกรณ์ และปริมาณผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้ต้องผลิตสื่อ อุปกรณ์วิธีสอนแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อประเภทต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้ในรูปชุดการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการเรียนที่ตั้งไว้

จิตวิทยาการสร้างชุดการสอน

จิตวิทยาที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนและแนวคิดในการผลิตชุดการสอนนั้นมีหลายทฤษฎีด้วยกัน ดังนี้

ธอร์นไคค์ เป็นนักจิตวิทยาและนักการศึกษาชาวอเมริกัน ที่เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นด้วยการที่มนุษย์ หรือสัตว์ได้เลือกเอาปฏิกิริยาตอบสนองที่ถูกต้องมาเชื่อมกับสิ่งเร้า (ทิสนา เขมมณี, 2547, หน้า 51) โดยอาศัยกฎการเรียนรู้ 4 กฎ คือ

1. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ

2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจ จะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้กระทำบ่อย ๆ การเรียนรู้นั้นจะไม่คงทนถาวรและในที่สุดอาจจะลืมได้

3. กฎแห่งการใช้ (Law of Use and Disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้น หากได้มีการนำไปใช้บ่อย ๆ หากไม่มีการนำไปใช้อาจมีการลืมเกิดขึ้นได้

4. กฎแห่งความพึงพอใจ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พอใจ จะไม่อยากจะเรียนรู้ ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

สโรวินซ์ แพ่งยัง (2529, หน้า 9-11) สรุปว่าจากทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการผลิตสื่อการเรียนการสอน โดยมีแนวคิดดังนี้

1. คำนึงถึงผู้เรียนในด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้ผลิตสื่อต้องคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ รวมไปถึงความแตกต่างในด้านอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ความสามารถด้านสติปัญญา ความสนใจ ร่างกาย อารมณ์ และสังคม

2. การจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ โดยใช้สื่อที่หลากหลาย เช่น วัสดุ อุปกรณ์และวิธีการที่สามารถทำให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยมีครูคอยแนะช่วยเหลือ

3. ลักษณะของสื่อที่ผลิตจะต้องทราบผลย้อนกลับทันที (Immediate Feedback) สื่อการสอนประเภทใดก็ตาม ถ้าสามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ย้อนกลับไปยังผู้เรียนทันที จะทำให้ผลการเรียนรู้สูงขึ้น ทั้งนี้เพราะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลึกซึ้ง

แนวคิดในการเลือกสื่อการสอน โดยประยุกต์จากทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์

1. สื่อการสอนต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของผู้เรียนเพียงใด

2. สื่อการสอนนั้น ๆ ต้องเน้นให้ผู้เรียนคิด ตอบสนอง อภิปรายและศึกษาค้นคว้ามากเพียงไร

3. สื่อการสอนนั้นมีประโยชน์ต่อหน่วยการสอน และมีกิจกรรมในการแก้ปัญหาหรือให้ประสบการณ์เฉพาะแก่ผู้เรียนหรือไม่

4. สื่อการสอนนั้น ๆ สร้างเนื้อหาที่ใช้เป็นสื่อความหมายในตัว สื่อการสอนเป็นประโยชน์ และมีความสำคัญกับตัวผู้เรียนในชุมชน และสังคมมากน้อยเพียงใด

5. สื่อการสอนนั้นเสนอแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กันหรือไม่

6. สื่อการสอนนั้นดึงดูดความสนใจต่อผู้ใช้หรือผู้เรียนได้มากน้อยเพียงไร

7. สื่อการสอนนั้นมีความเชื่อมั่นได้หรือไม่ (มีความแน่นอน เทียงตรง ทันสมัย)

8. สื่อการสอนนั้นมีคุณภาพด้านเทคนิคมีมากน้อย เช่น ภาพประกอบชัดเจน ใช้สีพอเหมาะ เป็นที่น่าพอใจหรือไม่

9. สื่อการสอนนั้นเหมาะสมกับเวลาและสามารถใช้กับห้องเรียนในลักษณะใด

10. สื่อการสอนนั้นได้รับการทดสอบ หรือทำการทดลองใช้มาก่อนหรือไม่ หากมีการทดลองใช้มาแล้ว องค์ประกอบต่างๆ ในสภาวะการณ์ของการทดลองมีรายละเอียดอย่างไร

สกินเนอร์ (Skinner, 1985 อ้างถึงใน สารโชนี แฟงยัง, 2529, หน้า 12) นักจิตวิทยาได้นำแนวคิดของธอร์นไดค์ และทฤษฎีพฤติกรรมของวัตสัน มาสร้างทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operate Conditioning Theory) ซึ่งกล่าวว่า “การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรง อัตราความเข้มแข็งของการตอบสนองจะมีโอกาสสูงขึ้น” และ “กระบวนการการเรียนรู้ทั้งหมดควรแบ่งออกเป็นขั้นตอนย่อย ๆ และในแต่ละขั้นตอนย่อย ๆ เหล่านั้น ควรมีการเสริมแรงให้สอดคล้องกับความสำเร็จของผู้เรียน และในทางตรงกันข้ามควรมีการเสริมแรงให้น้อยที่สุด สำหรับผู้เรียนที่ทำได้ขั้นตอน” ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการผลิตสื่อการสอนโดยคำนึงถึง การมีส่วนร่วมของผู้เรียน การทราบผลทันที การได้รับความสำเร็จ การเรียนรู้ทีละขั้นด้วยตนเอง

ดังนั้นการออกแบบหรือการผลิตสื่อก็ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยมีการจัดลำดับขั้นตอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีการเสริมแรงในแต่ละขั้นตอน

หลักการของสกินเนอร์นำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างชุดการสอนพอสรุปได้ ดังนี้ (สมโภชน์ เข้มสุภานิต, 2524, หน้า 25-49 อ้างถึงใน พัทธี หนูคง, 2546, หน้า 57)

1. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรชั่นเรนต์ (Operate Conditioning Theory) เน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งสืบเนื่องมาจากสิ่งเร้า เช่น เมื่อนักเรียนศึกษาบทเรียนด้วยความตั้งใจ จนเกิดความเข้าใจบทเรียนแล้ว จะสามารถตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง จนได้รับคำชมเชย ดังนั้นในการศึกษาบทเรียนทุกครั้ง นักเรียนจะต้องตั้งใจเรียน เพื่อตอบคำถามให้ได้ถูกต้อง และได้รับคำชมเชยอีก เป็นต้น

2. การเสริมแรง (Reinforcement) การได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มให้เกิดการกระทำนั้นอีก ซึ่งถ้าผลการกระทำนั้นทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ เรียกว่า ตัวเสริมแรงบวก (Positive Reinforce) ส่วนผลการกระทำที่ทำให้ผู้เรียนไม่พึงพอใจ เรียกว่า ตัวเสริมแรงลบ (Negative Reinforce)

3. การเสริมแรงทันทีทันใด (Immediacy of Reinforce) หมายถึง การที่อินทรีย์ได้รับสิ่งพึงพอใจหลังจากแสดงพฤติกรรมนั้นแล้วทันที เช่น นักเรียนสามารถทราบคำตอบที่ถูกต้องทันทีหลังจากลงมือเขียนคำตอบลงในช่องคำตอบเสร็จสิ้นแล้ว เป็นต้น

4. สามารถแยกแยะสภาพสิ่งเร้าได้ (Stimulus Discrimination) โดยการที่นักเรียนรู้ว่าในสถานการณ์แบบใดจะได้รับการตอบสนองอย่างไร ซึ่งสภาพสิ่งเร้าจะทำหน้าที่เป็นตัวสัญญาณบอกให้นักเรียนรู้ว่าควรแสดงพฤติกรรมอย่างไรออกมา เช่น นักเรียนจะเขียนคำตอบลงในช่องคำตอบ เมื่อแน่ใจว่าได้ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้ว เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้อง และได้รับคำชมเชย เป็นต้น

5. การหยุดยั้ง (Extinction) หมายถึง การหยุดให้มีการเสริมแรงต่อพฤติกรรมที่เคยได้รับการเสริมแรงอยู่แล้ว เช่น เมื่อนักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนจากชุดการสอนอยู่เสมอ จะสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องทุกครั้งซึ่งได้รับแรงเสริมบวก ทำให้มีความภาคภูมิใจและตั้งใจที่จะศึกษาบทเรียนต่อไปแต่ปรากฏว่า บทเรียนตอนใดตอนหนึ่งที่ผู้สร้างเสนอบทเรียนขาดความต่อเนื่องหรือยากเกินไป แม้จะนักเรียนจะพยายามตั้งใจศึกษาบทเรียนสักเพียงใด ก็ไม่สามารถทำความเข้าใจได้จึงทำกิจกรรมในบทเรียนไม่ถูกต้องเหมือนเช่นเคยทำ ในที่สุดนักเรียนจะเกิดความท้อถอย และไม่พยายามที่จะศึกษาบทเรียนต่อไป ทั้งนี้เพราะตอบคำถามได้ไม่ถูกต้อง และไม่ได้รับคำชมเชยอีก เป็นต้น

ทฤษฎีทางจิตวิทยาพัฒนาการของเปียเจต์ (Piaget) เชื่อว่ากิจกรรมต่าง ๆ ทางกล้ามเนื้อและกลไกทั้งหลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติทางสมอง ความเจริญงอกงามทางความคิดและสติปัญญานั้น เป็นผลมาจากการปะทะสัมพันธ์ (Interaction) กับสิ่งแวดล้อม ความคิดทั้งหลายจะเหมือนกันกับการพัฒนาทางร่างกาย ซึ่งต่างจะค่อยเจริญเติบโตไปเรื่อย ๆ ถึงขีดสุดวัยรุ่น ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดคือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งกล่าวว่าการพัฒนาการทางสติปัญญามีลำดับขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensory-Motor Stage) เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดถึง 2 ขวบ เด็กจะพัฒนาทางกายโดยอัตโนมัติยังไม่ใช้สติปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนปฏิบัติการ (Pre-Operational Stage) เริ่มตั้งแต่ 18 เดือน ถึง 7 ขวบ เด็กจะเริ่มใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งของ แต่ไม่สามารถคิดย้อนกลับและรับความคิดของคนอื่นได้ในขั้นนี้เด็กจะรู้เรื่องภาษาได้ดี

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการรูปธรรม (Concrete Operational Stage) เริ่มจากอายุ 8 ขวบ ถึง 12 ขวบ จนพ้นวัยรุ่น เด็กสามารถใช้ความคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลและหาความรู้ได้ด้วยตนเองสามารถเข้าใจสิ่งที่ป็นนามธรรมได้

จากพัฒนาการทางสติปัญญาของเปียเจต์ (Piaget) จะเห็นได้ว่าสื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน เพราะจากแนวคิดของเปียเจต์นั้นความเจริญงอกงามทางสติปัญญาเป็นผลมาจากการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการที่เด็กจะเรียนได้ผลดี

มีความเจริญงอกงามทางสติปัญญาส่วนหนึ่ง ย่อมเกิดจากการได้รับสภาพสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่ดี โดยครูจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเตรียมสื่อการเรียนต่าง ๆ เพื่อให้เนื้อหาบทเรียนมีความเป็นรูปธรรม ง่ายต่อการเรียนรู้มากที่สุด และให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการลงมือด้วยตนเองมากที่สุด (Learning by Doing)

2. ประเภทของชุดการสอน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 185-186) บุญเกื้อ ควรหาเวช (2530, หน้า 69-71) และ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526, หน้า 114) ได้แบ่งชุดการสอนออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะการใช้ 4 ประเภท ดังนี้

1. ชุดการสอนประกอบคำบรรยาย เป็นชุดการสอนสำหรับผู้สอนจะใช้สอนผู้เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ หรือเป็นการสอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนส่วนใหญ่ได้รู้ และเข้าใจในเวลาเดียวกันมุ่งในการขยายเนื้อหาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และใช้สื่อการสอนที่มีพร้อมอยู่ในชุดการสอนในการสอนเนื้อหา สื่อที่ใช้อาจได้แก่ รูปภาพ แผนภูมิ สไลด์ ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง หรือกิจกรรมที่กำหนดไว้ ข้อสำคัญคือ สื่อที่จะนำมาใช้นี้จะต้องให้ผู้เรียนได้เห็นอย่างชัดเจนทุกคน ชุดการสอนนี้บางคนอาจจะเรียกว่าชุดการสอนสำหรับครู
2. ชุดการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เป็นชุดการสอนสำหรับผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 5-7 คน โดยใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุดการสอนแต่ละชุด มุ่งที่จะฝึกทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียน ชุดการสอนแบบนี้มุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนให้ได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน และอาจจัดการเรียนในรูปของศูนย์การเรียน ชุดการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มจะประกอบด้วยชุดการสอนย่อยที่มีจำนวนเท่ากับจำนวนศูนย์ที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วย ในแต่ละศูนย์จะมีสื่อการเรียน หรือบทเรียนครบชุดตามจำนวนนักเรียนในศูนย์กิจกรรมนั้น สื่อการเรียนอาจจะจัดในรูปของรายบุคคล หรือผู้เรียนทั้งศูนย์ใช้ร่วมกันก็ได้ ผู้ที่เรียนจากชุดการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มอาจจะต้องการความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อยในระยะเริ่มต้นเท่านั้น หลังจากเคยชินต่อวิธีการใช้แล้ว ผู้เรียนจะสามารถช่วยเหลือกันและกันได้เอง ระหว่างประกอบกิจกรรมการเรียน หากมีปัญหาผู้เรียนสามารถซักถามครูได้เสมอ
3. ชุดการสอนแบบเอกัตถภาพ เป็นชุดการสอนแบบรายบุคคล เป็นชุดการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้ด้วยตนเอง ความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นการเรียนที่โรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้ เพื่อให้ผู้เรียนก้าวไปข้างหน้าตามความสามารถ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียน
4. ชุดการสอนทางไกล เป็นชุดการสอนที่ผู้สอนกับผู้เรียนอยู่ต่างถิ่นต่างเวลา กัน มุ่งสอนให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองโดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียน ประกอบด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุ

กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสอนเสริมตามศูนย์บริการการศึกษา เช่น
ชุดการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สรุปได้ว่า ชุดการสอนเป็นวัตรกรรมทางการศึกษาที่สร้างขึ้น โดยการนำสื่อการเรียน
การสอนหลาย ๆ อย่างเข้ามามีบทบาทในการช่วยให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตาม
จุดมุ่งหมายที่เรียนรู้ เพื่อให้การสอนนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ชุดกิจกรรมประกอบคำบรรยาย สอนผู้เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อ
ปูพื้นฐานให้ผู้เรียนส่วนใหญ่ได้รู้ และเข้าใจในเวลาเดียวกันมุ่งในการขยายเนื้อหาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
และใช้สื่อการสอนที่มีพร้อมอยู่ในชุดกิจกรรม

3. องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

องค์ประกอบของชุดกิจกรรมซึ่งทิสนา แจมมณี (2534 อ้างถึงใน วนิตา ต้นสุวรรณรัตน์,
2543, หน้า 49-50) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วยหมายเลขกิจกรรม ชื่อของกิจกรรม และเนื้อหาของ
กิจกรรม

3.2 คำชี้แจง เป็นส่วนอธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรมและลักษณะของ
การจัดกิจกรรม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

3.3 จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายของกิจกรรมนั้น

3.4 ความคิดรวบยอด เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาหรือมโนทัศน์ของกิจกรรมนั้น ส่วนนี้
ควรได้รับการย้ำและเน้นเป็นพิเศษ

3.5 สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อช่วยให้
ครูทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง

3.6 เวลาที่ใช้ เป็นส่วนที่ระบุเวลาโดยประมาณว่า กิจกรรมควรใช้เวลาเพียงใด

3.7 ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนที่ระบุในการจัดกิจกรรม เพื่อให้บรรลุ
ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ วิธีการจัดกิจกรรม มีขั้นตอน ดังนี้

3.7.1 ขั้นนำ เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน

3.7.2 ขั้นกิจกรรม เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้
ทำให้เกิดประสบการณ์ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตามเป้าหมาย

3.7.3 ขั้นอภิปราย เป็นส่วนที่ผู้เรียนได้มีโอกาสนำเสนอประสบการณ์ที่ได้รับจาก
ขั้นกิจกรรมมาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจและอภิปรายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างออกไปอีก

3.7.4 ขั้นสรุป เป็นส่วนที่ครูและผู้เรียนประมวลข้อความรู้ที่ได้จากขั้นกิจกรรม
และขั้นอภิปราย นำมาสรุปหาสาระสำคัญที่จะสามารถนำมาใช้ต่อไป

3.7.5 ขั้นฝึกปฏิบัติ เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนในกิจกรรมไปฝึกปฏิบัติเพิ่มเติม

3.7.6 ขั้นประเมินผล เป็นส่วนที่วัดความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน หลังจากปฏิบัติกิจกรรมครบถ้วนทุกขั้นตอนแล้ว โดยให้ทำแบบฝึกหัดทบทวนท้ายชุดกิจกรรม

ส่วนบทบาทของนักเรียนในการเรียนชุดกิจกรรมนั้น นักเรียนมีบทบาทมากกว่าครู เน้นการเรียนรู้ชนิด Active ไม่ใช่ Passive คือการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยปฏิบัติตามคำชี้แจงที่ชุดกิจกรรมกำหนด ชุดกิจกรรมยังช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะทางสังคมอีกด้วย เพราะเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม

องค์ประกอบของชุดการสอน

องค์ประกอบของการสอนมีความสำคัญมากต่อการสร้างชุดการสอน มีนักการศึกษา กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการสอนไว้ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2537, หน้า 95) ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539, หน้า 120-121) และ บุญเกื้อ ควรหาเวช (2530, หน้า 71-72) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่าองค์ประกอบของชุดการสอน ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ

1. คู่มือครู สำหรับครูผู้ใช้ชุดการสอนศึกษาและปฏิบัติตาม
 2. คำสั่ง หรือบัตรงาน เพื่อกำหนดแนวทางการเรียนให้นักเรียนว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างไรบ้าง
 3. เนื้อหาสาระและสื่อ โดยจัดในรูปของสื่อประสมและกิจกรรมการสอนแบบกลุ่ม และรายบุคคลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
 4. การประเมินผล เป็นการประเมินผลของกระบวนการ ได้แก่ แบบฝึกหัด รายงาน การค้นคว้า และผลของการเรียนรู้ในรูปของแบบสอบถามต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบว่าหลังจากเรียนด้วยชุดการสอนแล้ว ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่
- วาสนา ชาวหา (2522, หน้า 140) ได้แบ่งองค์ประกอบของชุดการสอนออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. คำชี้แจง อธิบายถึงความสำคัญของจุดหมาย ขอบข่ายของชุดการสอน
2. จุดมุ่งหมาย คือ ข้อความที่กำหนดว่าผู้เรียนจะประสบความสำเร็จอะไร หลังจากเรียนแล้ว
3. การประเมินผลเบื้องต้นมีวัตถุประสงค์สองประการ คือ เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนอยู่ในระดับในการเรียนจากชุดการสอนนั้น และเพื่อดูว่าเกิดสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายเพียงใด

4. การกำหนดกิจกรรม คือ การกำหนดแนวทางและวิธีเพื่อไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นด้วย

5. การประเมินผลขั้นสุดท้าย เป็นข้อทดสอบเพื่อวัดผลหลังจากการเรียนรู้แล้ว

ส่วนวิชัช วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 186-189) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุดการสอนไว้

6 ส่วน คือ

1. หัวเรื่อง คือ การแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็นหน่วยย่อย แต่ละหน่วยแบ่งออกเป็นหน่วยย่อย เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกซึ่ง มุ่งเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในการเรียนรู้

2. คู่มือในการสร้างชุดการสอน เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้สร้างชุดการสอนจะต้องศึกษา ก่อนที่จะใช้ชุดการสอนจากคู่มือครูให้เข้าใจก่อนเป็นครั้งแรก จะทำให้ชุดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะคู่มือประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

2.1 คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้ชุดการสอน เพื่อสะดวกสำหรับผู้ที่จะนำชุดการสอน ไปใช้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง

2.2 สิ่งที่ต้องเตรียมก่อนสอน ส่วนมากจะบอกถึงสิ่งที่มีขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะ บรรจุไว้ในชุดการสอน หรือมีการเนาเปื้อย สิ่งที่เคยง่าย หรือสิ่งที่ใช้ร่วมกับคนอื่น ซึ่งเป็น อุปกรณ์ที่มีราคาแพงที่โรงเรียนจัดเก็บไว้ที่ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

2.3 บทบาทนักเรียน เสนอแนะว่านักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ในการเรียนอย่างไรบ้าง

2.4 การจัดชั้นเรียน

2.5 แผนการสอน ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

2.5.1 หัวข้อเรื่อง กำหนดเวลาเรียน จำนวนนักเรียน

2.5.2 เนื้อหาสาระอย่างย่อ

2.5.3 ความคิดรวบยอดหรือหลักการเรียนที่มุ่งเน้น

2.5.4 จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

2.5.5 สื่อการเรียน

2.5.6 กิจกรรมการเรียน

2.5.7 การประเมินผล

3. วัสดุประกอบการเรียน ได้แก่ สิ่งของหรือข้อมูลต่างๆ ที่จะบอกให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า เช่น ตำรา รูปภาพ แผนภูมิ เป็นต้น

4. บัตรงาน เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่ม หรือการจัดกิจกรรมแบบ ศูนย์การเรียนรู้ บัตรงานนี้อาจจะเป็นกระดาษแข็ง หรือกระดาษอ่อนตามขนาดที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ส่วน คือ

4.1 ชื่อบัตร กลุ่ม หัวหน้า

4.2 คำสั่งว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอะไรบ้าง

4.3 กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ ตามลำดับขั้นตอนของการเรียน

5. กิจกรรมสำรอง จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่มที่มีกลุ่มของนักเรียนทำกิจกรรมเสร็จก่อนกลุ่มอื่น ได้มีกิจกรรมอย่างอื่นทำ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้ง ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย หรืออาจก่อปัญหาทางวินัยในชั้นเรียน

6. ขนาดรูปแบบของชุดการสอน ชุดการสอนไม่ควรใหญ่หรือเล็กเกินไป ควรจัดให้มีขนาดพอเหมาะ เพื่อความสะดวกในการเก็บรักษาและนำไปใช้ หน้าที่ของหรือของควรระบุ ดังนี้

ชุดการสอนที่.....

วิชา.....

เรื่อง.....

ชั้น.....

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของชุดการสอนจะประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม สื่อและอุปกรณ์การสอน คู่มือครู และแบบประเมินผลการเรียน

4. คุณค่าของชุดกิจกรรมและชุดการสอน

ชุดการสอนจัดเป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่งที่ได้รับการนิยมนำอย่างแพร่หลาย เนื่องจาก มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนหลายประการดังคำกล่าวของ (บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2530, หน้า 84)

4.1 ส่งเสริมการเรียนรู้แบบรายบุคคล ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามความสามารถ ความสนใจ ตามเวลา และโอกาสที่เหมาะสมแต่ละคน

4.2 ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู เพราะชุดการสอนช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง หรือต้องการความช่วยเหลือจากครูผู้สอนเพียงเล็กน้อย

4.3 ช่วยในการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะผู้เรียนสามารถนำชุดการสอนไปใช้ได้ทุกสถานการณ์ และทุกเวลา

4.4 ช่วยลดภาระและช่วยสร้างความพร้อม และความมั่นใจให้แก่ครู เพราะชุดการสอนผลิตไว้เป็นหมวดหมู่สามารถนำมาใช้ได้ทันที

4.5 เป็นประโยชน์ในการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้

- 4.6 ช่วยให้ผู้รู้วัดผลได้ตรงตามจุดมุ่งหมาย
- 4.7 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น
- 4.8 ช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้รับความรู้แนวเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4.9 ช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเคารพ นับถือ ความคิดเห็นของผู้อื่น

จากคุณค่าของชุดการสอนที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าชุดการสอนนั้นเป็นสื่อกลาง การถ่ายทอดสาระวิชาที่สลับซับซ้อนได้ดียิ่งมีคุณภาพ เปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน ตามความสามารถของแต่ละบุคคล และสามารถเพิ่มประสิทธิภาพทั้งตัวครูและนักเรียนได้เป็นอย่างดี

5. ขั้นตอนการสร้างชุดการสอน

การผลิตชุดการสอนนั้น ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537, หน้า 123) และวิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 อ้างถึงใน จรัสวลัย สนทนา, 2544, หน้า 47-48; กิตติยา ตันตริภักย์โรจน์, 2547, หน้า 53-54) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการผลิตชุดการสอน แบ่งเป็น 10 ขั้นตอน สรุปได้ ดังนี้

5.1 กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาสาระที่จะนำมาสร้างชุดการสอนนั้นอย่างละเอียดว่า มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพิจารณาแบ่งเป็นหน่วยของการเรียนการสอนย่อย โดยเรียงลำดับเนื้อหาสาระตามความจำเป็นต้องเรียนรู้ก่อนหลัง จากนั้นให้พิจารณาว่าจะสร้างชุดการสอนแบบใด โดยคำนึงถึงผู้เรียน คือ ใคร จะทำอะไรกับผู้เรียน จะทำกิจกรรมอย่างไร และทำได้ดี

5.2 กำหนดหน่วยการสอน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการสอน โดยประมาณ เนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนด

5.3 กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนต้องกำหนดว่าในแต่ละหน่วย ควรให้ประสบการณ์อะไรต่อผู้เรียน แล้วกำหนดหัวเรื่องออกมาเป็นหน่วยการสอนย่อย

5.4 กำหนดความคิดรวบยอด เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาการสอน ให้สอดคล้องกัน

5.5 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง โดยคิดเป็นจุดประสงค์ทั่วไป ก่อนแล้วจึงเขียนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

5.6 กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการเลือกผลิตสื่อการสอน

5.7 กำหนดแบบประเมินผล โดยประเมินผลให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้แบบทดสอบเป็นเกณฑ์

5.8 เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้เป็นสื่อการสอน เมื่อผลิตสื่อการสอนเสร็จแต่ละหัวเรื่องแล้ว ก็จัดเป็นหมวดหมู่ในกล่องที่เตรียมไว้

5.9 การหาประสิทธิภาพของชุดการสอนหรือทดลองกับผู้เรียนเพื่อเป็นหลักประกันว่า ชุดการสอนที่สร้างมีประสิทธิภาพในการสอน

5.10 การใช้ชุดการสอน ชุดการสอนที่ได้ปรับปรุงแล้ว และมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดการสอน การนำชุดการสอนไปใช้ กำหนดขั้นตอน ดังนี้

5.10.1 ขั้นทดสอบก่อนเรียน

5.10.2 ขั้นนำเข้าสูบทเรียน

5.10.3 ขั้นประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน

5.10.4 ขั้นสรุปผลการเรียน

5.10.5 ขั้นทดสอบหลังเรียน

ในการผลิตชุดการสอนนั้นต้องกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน พร้อมกำหนดวัสดุและสื่อการเรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือช่วยทั้งผู้สอนและผู้เรียนที่จะได้รับความสะดวกในการเรียนรู้ เพราะได้วางแผนทุกอย่างไว้เป็นอย่างดีและผ่านการทดลองหาประสิทธิภาพมาแล้ว

6. การหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมและชุดการสอน

การทดสอบหาประสิทธิภาพของชุดการสอน หมายถึง การนำชุดการสอนไปทดลองใช้เพื่อปรับปรุงแล้วนำไปทดลองสอนจริง นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข เสร็จแล้วจึงผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526, หน้า 490-497) และกรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 53) ได้กล่าวถึงการทดสอบประสิทธิภาพของชุดการสอนสรุปไว้ ดังนี้

6.1 ความจำเป็นที่จะต้องทดสอบประสิทธิภาพในการผลิต ระบบการดำเนินงานทุกประเภท จำเป็นต้องมีการตรวจสอบระบบ เพื่อเป็นการประกันว่ามีประสิทธิภาพจริงตามที่มุ่งหวัง การทดสอบประสิทธิภาพของชุดการสอนมีความจำเป็นด้วยเหตุผลหลายประการ คือ

6.1.1 สำหรับหน่วยงานผลิตชุดการสอน เป็นการประกันคุณภาพของชุดการสอนว่าอยู่ในขั้นสูงเหมาะสมที่จะลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก หากไม่มีการทดสอบประสิทธิภาพแล้วผลิตออกมาใช้ประโยชน์ได้ไม่ดีก็จะเป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลา แรงงาน และเงิน

6.1.2 สำหรับผู้ใช้ชุดการสอน ชุดการสอนจะทำหน้าที่สอนโดยที่ช่วยสร้างสภาพการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่มุ่งหวัง ดังนั้นก่อนนำชุดการสอนไปใช้ ครูจึงควรมั่นใจว่าชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จริง

6.1.3 สำหรับผู้ผลิตชุดการสอน การทดสอบประสิทธิภาพจะทำให้ผู้ผลิตมั่นใจว่า เนื้อหาสาระที่บรรจุลงในชุดการสอนเหมาะสม ง่ายต่อการเข้าใจ อันจะช่วยให้ผู้ผลิตมีความชำนาญสูงขึ้น เป็นการประหยัดคสมอง แรงงาน เวลา และเงินทองในการเตรียมต้นแบบ

6.2 การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดการสอนพึงพอใจ หากชุดการสอนมีประสิทธิภาพถึงระดับนั้นแล้ว ชุดการสอนนั้นก็มีความค่าที่จะนำไปสอนนักเรียนและคุ้มค่าแก่การลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก การกำหนดเกณฑ์เป็นประสิทธิภาพกระทำได้โดยการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งมี 2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) พฤติกรรมขั้นสุดท้ายโดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (ประสิทธิภาพกระบวนการ) E_2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์) มีรายละเอียดดังนี้

6.2.1 ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง (Transiton Behavior) คือประเมินผลต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลาย ๆ พฤติกรรม เรียกว่า กระบวนการ (Process) ของผู้เรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่ม (รายงานกลุ่ม) และรายงานบุคคล ได้แก่ งานที่มอบหมาย และกิจกรรมอื่น ๆ ที่ผู้สอนกำหนดไว้

6.2.2 ประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal Behavior) คือ ประเมินผลลัพธ์ (Product) ของผู้เรียนโดยพิจารณาจากการสอบหลังเรียนและการสอบปลายปี

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำโดยการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน ประสิทธิภาพของชุดการสอนจะกำหนดเป็นเกณฑ์ ที่ผู้สอนคาดหมายไว้ว่า ผู้เรียนจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นที่พึงพอใจ โดยกำหนดให้เป็นเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงาน และการประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมดต่อเปอร์เซ็นต์ของผลการทดสอบหลังเรียนของผู้เรียนทั้งหมด นั่นคือ E_1 / E_2 คือประสิทธิภาพของกระบวนการ/ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพเมื่อผลิตชุดการสอนขึ้นแล้ว นำไปทดลองหาประสิทธิภาพตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 1: 1 (แบบเดี่ยว) เป็นการทดลองกับผู้เรียน 1 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลาง และเด็กเก่ง คำนวณหาค่าประสิทธิภาพเสร็จแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น (โดยปกติคะแนนของผู้เรียนที่ได้จากการทดลองแบบเดี่ยวนี จะได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก)

ขั้นที่ 2 1: 10 (แบบกลุ่ม) เป็นการทดลองกับผู้เรียน 6-10 คน (ละผู้เรียนที่เรียนเก่ง กับอ่อน) คำนวณหาค่าประสิทธิภาพเสร็จแล้วปรับปรุง (ในคราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว โดยเฉลี่ยจะห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์)

ขั้นที่ 3 1: 100 (ภาคสนาม) เป็นการทดลองกับผู้เรียนทั้งชั้น 40-100 คน กำหนดหาประสิทธิภาพเสร็จแล้วปรับปรุง ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์ไม่เกิน 2.5 เปอร์เซ็นต์ ก็ให้ยอมรับ หากแตกต่างกันมากผู้สอนต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดการสอนใหม่ โดยยึดสภาพความจริงเป็นเกณฑ์ (ชัยงค์ พรหมวงศ์, 2526, หน้า 492-493)

การยอมรับหรือไม่ยอมรับประสิทธิภาพชุดการสอน การที่จะยอมรับว่าชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ ชัยงค์ พรหมวงศ์ (2539, หน้า 493-500) ได้เสนอแนะว่าประสิทธิภาพไม่ควรต่ำกว่าเกณฑ์เกิน 5 เปอร์เซ็นต์ แต่โดยปกติเรากำหนดไว้ 2.5 เปอร์เซ็นต์ เช่น เราตั้งเกณฑ์ประสิทธิภาพไว้ 90/90 เมื่อทดลองแบบ 1: 100 แล้ว ชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ 87.5/87.5 เราสามารถยอมรับได้ว่าชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ

การยอมรับประสิทธิภาพชุดการสอนมี 3 ระดับ คือ

1. สูงกว่าเกณฑ์
2. เท่าเกณฑ์
3. ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ

เจตคติ

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเจตคติต่อชุดกิจกรรมการแต่งคำประพันธ์ ครั้งนี้ผู้วิจัยได้เรียบเรียงการวัดเจตคติไว้ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมายของเจตคติ

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ ดังนี้
ไพศาล หวังพานิช (2539, หน้า 146) ได้กล่าวถึงความหมายของเจตคติไว้ว่า เจตคติเป็นความรู้สึกภายในบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นผลมาจากประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น และความรู้สึกดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรม หรือแนวโน้มของการตอบสนองต่อสิ่งนั้นในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง อาจเป็นทางสนับสนุนหรือโต้แย้ง ถัดค้านก็ได้
วรรณิ โสมประยูร (2539, หน้า 77-78) กล่าวถึงเจตคติว่า เจตคติหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดภายใน เป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่มีผลต่อการตัดสินใจ ของคนในการเลือกกระทำหรือมีเลือกกระทำ และเจตคติดีมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทั่วไป เช่น ความชอบ ความซาบซึ้ง ความศรัทธา การเห็นคุณค่า ค่านิยม ความพึงพอใจ ความนิยมชมชอบ ฯลฯ ซึ่งเจตคติที่ดีนั้นจะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างความรู้สึกกับการปฏิบัติเข้าด้วยกัน คือ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับบวกกับเจตคติที่ดี ย่อมส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามมา

นิวคอมบ์ (Newcomb, 1954, p. 128) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เจตคติเป็นความเอนเอียงของจิตใจที่มีต่อประสบการณ์ที่คนเราได้รับ อาจมากหรือน้อยก็ได้ เจตคติแสดงออกได้จากพฤติกรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การแสดงในลักษณะที่พอใจ ชอบ หรือเห็นด้วย ลักษณะนี้เรียกว่า เจตคติเชิงนิมาน (Positive Attitude) อีกลักษณะหนึ่ง คือ การแสดงออกในลักษณะที่ไม่พอใจ ไม่ชอบ ไม่เห็นด้วย ลักษณะนี้เรียกว่า เจตคติเชิงนิเสธ (Negative Attitude)

กู๊ด (Good, 1973, p. 49) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่า คือ ความเอนเอียง หรือความชอบของบุคคลที่แสดงผลเฉพาะไปสู่วัตถุ สิ่งของ สถานการณ์ หรือคุณค่า ตามปกติจะประกอบไปด้วยความรู้สึกและอารมณ์

จากความหมายของเจตคติที่กล่าวมานี้ จึงพอสรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเจตคติสามารถแสดงออกมาทางพฤติกรรมได้ 2 ลักษณะ คือ ในทางพอใจ ชอบ เห็นด้วย เรียกว่าเจตคติทางบวก และอีกลักษณะหนึ่งคือในทางไม่พอใจ ไม่ชอบ ไม่เห็นด้วย เรียกว่า เจตคติทางลบ

2. ลักษณะของเจตคติ

ส.ว.สนา ประวาลพฤษย์ (2524, หน้า 5) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของเจตคติไว้ ดังนี้

- 2.1 เจตคติเป็นการเตรียมความพร้อมในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทางที่ชอบ หรือ ไม่ชอบต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งการเตรียมนี้เป็นการเตรียมภายในจิตใจมากกว่าภายนอกที่สังเกตเห็นได้
- 2.2 สภาวะตอบสนองของแต่ละบุคคลที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับ ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งต่าง ๆ นั้นมีลักษณะที่ซับซ้อน ทั้งนี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอารมณ์ด้วย
- 2.3 เจตคติที่ไม่ใช่พฤติกรรม แต่เป็นสภาวะของจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด และเป็นตัวกำหนดแนวทางในการแสดงออกของพฤติกรรม
- 2.4 เจตคติที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถวัดได้โดยเครื่องมือพฤติกรรมที่แสดงออกมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำนายหรืออธิบายเจตคติได้
- 2.5 เจตคติเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ บุคคลมีเจตคติในเรื่องเดียวกันแตกต่างกันได้ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับอายุ เชื้อชาติ ปัญญา เป็นต้น
- 2.6 เจตคติมีความคงที่และแน่นอนพอสมควร แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้

3. ประเภทของเจตคติ

เกลแมน (Calman, n.d. อ้างถึงใน นิลวรรณ สิทธิอาษา, 2539, หน้า 43) ได้แบ่งประเภทของเจตคติเป็น 3 ประเภท คือ

3.1 เจตคติเชิงนิมาน เป็นการแสดงออกในลักษณะของความพึงพอใจ เห็นด้วย สนับสนุน ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ

3.2 เจตคติเชิงนิเสธ เป็นการแสดงออกในทางตรงกันข้ามกับเจตคติเชิงนิมาน เช่น ไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วย ไม่ปฏิบัติตาม

3.3 เจตคติที่เป็นกลาง เป็นการแสดงออกในลักษณะที่ไม่เป็นทั้งเจตคติเชิงนิมาน และเชิงนิเสธ แต่อยู่ระหว่างกลางไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง เช่น ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ถึงกับชอบ หรือไม่ชอบ

นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2534, หน้า 208-209) ได้แบ่งเจตคติออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เจตคติทั่วไป (General Attitude) ได้แก่ สภาพจิตใจโดยทั่วไป เป็นแนวคิดประจำตัวบุคคล เจตคติโดยทั่วไป ได้แก่ ลักษณะบุคลิกภาพอันกว้างขวาง เช่น การมองโลกในแง่ดี การเคร่งในระเบียบประเพณี เป็นต้น

2. เจตคติเฉพาะอย่าง (Specific Attitude) ได้แก่ สภาพทางจิตใจที่บุคคลมีต่อวัตถุ สิ่งของ บุคคล สถานการณ์และสิ่งอื่น ๆ เจตคติเฉพาะอย่างนี้จะแสดงออกในลักษณะชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น คนนั้น ถ้าชอบหรือเห็นด้วยก็เรียกว่า เจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่ถ้าไม่ชอบก็เรียกว่า เจตคติที่ไม่ดี เช่น ถ้านักเรียนชอบเรียนวิชาภาษาไทยก็แสดงว่า มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชาภาษาไทย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าเจตคติมีหลายประเภททั้งทางบวกและทางลบ เจตคติสามารถปลูกฝัง และเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดเจตคติทางบวกต่อการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนไม่ควรมองข้าม และควรให้ความสำคัญควบคู่ไปกับวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพด้วย

4. องค์ประกอบของเจตคติ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526, หน้า 34) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

4.1 องค์ประกอบด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Component) ได้แก่ ความคิดที่เป็นองค์ประกอบที่มนุษย์ใช้ในการคิด ความคิดนี้อาจจะอยู่ในรูปใดรูปหนึ่งที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า

4.2 องค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก (Affective Component) เป็นส่วนประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเป็นตัวเร้าความคิดอีกต่อหนึ่ง ถ้าบุคคลมีความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี ขณะที่คิดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แสดงว่าบุคคลนั้นมีความรู้สึกในด้านบวก และลบตามลำดับต่อสิ่งนั้น

4.3 องค์ประกอบด้านปฏิบัติ (Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติ หรือสิ่งเร้าที่เหมาะสมเกิดการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง

แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับ พิศมัย ชุ่มจิตร (2536, หน้า 45) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของเจตคติแบ่งออกเป็น 3 ประการเช่นกัน คือ

1. ความรู้ (Cognitive Component) บุคคลจะมีเจตคติต่อสิ่งใดได้ บุคคลนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งนั้นเสียก่อน เพื่อใช้เป็นรายละเอียดสำหรับให้เหตุผลในการสรุปเป็นความเชื่อต่อไป

2. ความรู้สึก (Feeling Component) เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หลังจากรู้และเข้าใจสิ่งนั้นแล้ว กล่าวคือเมื่อบุคคลใดรู้และเข้าใจเรื่องใด ก็จะสรุปเป็นความเห็นในรูปการประเมินค่าว่า สิ่งนั้นเป็นที่พอใจหรือไม่ สำคัญหรือไม่ ซึ่งเท่ากับเกิดความรู้สึกต่อสิ่งนั้น

3. ความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติ (Action Tendency Component) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่รวมตัวมาจากความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนเกิดความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติหรือตอบสนองต่อสิ่งนั้นในทิศทางที่สนับสนุน คล้อยตาม หรือขัดแย้ง ตามความรู้สึกที่เป็นพื้นฐานนั้น

องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เกิดเจตคตินั้นมีหลายด้าน ซึ่งถ้าครูผู้สอนสามารถจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ก็สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อนั้น ๆ ได้ชัดเจนขึ้น

5. การเกิดและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ

เจตคติเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยการเกิดเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ย่อมมีปัจจัยหลายประการดังที่ นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

กาญจนา คำสุวรรณ และนิตยา เสาร์ธณี (2524, หน้า 234) กล่าวถึงเจตคติว่าเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดู เด็กที่เกิดในครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธก็จะมีความเลื่อมใสในศาสนาพุทธไปด้วย เนื่องจากได้พบเห็น ได้ปฏิบัติทางด้านพระพุทธศาสนาอยู่ทุกวัน
2. จากประสบการณ์ส่วนตัว คนที่เคยถูกสุนัขกัดย่อมมีเจตคติที่ไม่ดีต่อสุนัขมากกว่าคนทั่ว ๆ ไป
3. จากเหตุการณ์ที่ประทับใจ ซึ่งมักจะเป็นประสบการณ์เพียงครั้งเดียว
4. การรับเอาเจตคติเดิมของผู้อื่นที่มีอยู่แล้วมาเป็นเจตคติของตนเอง เช่น เมื่อเข้าไปเป็นนักศึกษาใหม่ของมหาวิทยาลัย เราก็รับเอาเจตคติต่าง ๆ จากนักศึกษาเก่า
5. เกิดจากบุคลิกภาพของคนแต่ละคน เช่น บางคนที่มีมองโลกในแง่ร้ายก็มีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ไม่ค่อยดีต่อสิ่งอื่น ๆ

6. เกิดจากอิทธิพลของสื่อมวลชน สื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจและอารมณ์

7. ความต้องการที่จะได้สมปรารถนา ทำให้เกิดเจตคติต่อสิ่งอื่น ๆ เช่น คนไข้มีเจตคติที่ดีต่อหมอ เพราะหมอเป็นผู้รักษาเขาให้หายได้

เจตคติเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ครูผู้สอนสามารถสร้างหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เจตคติที่ไม่ดีต่อชุดกิจกรรมการแต่งคำประพันธ์ ดังนั้นครูผู้สอนสามารถเปลี่ยนแปลงให้เป็นเจตคติที่ดีได้ เนื่องจากเป็นเจตคติที่สามารถส่งเสริมกันให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขดังที่ สำเริง บุญเรืองรัตน์ (2524, หน้า 7) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ นั้น นอกจากจะมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถในวิชาที่เรียนแล้ว ยังจะต้องปลูกฝังให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชานั้นด้วย เพราะเจตคติในวิชาที่เรียนมีความสำคัญเป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนตั้งใจสนใจเรียน ในการเรียนและแสวงหาความรู้ได้เป็นอย่างดี ถ้าหากว่านักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาที่เรียนก็จะทำให้สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นด้วย

6. หลักการสร้างเจตคติ

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2528, หน้า 233) กล่าวถึงหลักการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนไว้ดังนี้

1. จัดสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจและความสนุกสนาน
2. ครูต้องเป็นแบบฉบับที่ดี ทั้งด้านความคิด ความประพฤติ และการมีระเบียบวินัยด้านการเรียนรู้และสังคม
3. การเปลี่ยนแปลงเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน
4. ให้การแนะแนว โดยชี้แนะแนวทางปฏิบัติต่อการเรียนรู้ให้ถูกต้องและเหมาะสมชี้ให้เห็นแนวโน้มที่จะตอบสนองในทางบวกต่อสิ่งที่ทำคุณประโยชน์ให้กับตนเอง
5. พยายามให้เกิดการเสริมแรงที่ตรงกับความถนัดและความต้องการของเด็กแต่ละคน เพื่อให้มีกำลังใจที่จะเรียนรู้มากกว่าใช้การลงโทษ

6. พยายามให้เด็กลงมือกระทำเองและมีส่วนรับผิดชอบต่อสิ่งนั้น ๆ เช่น การสอนหัวข้อบางอย่าง ครูจะให้นักเรียนค้นคว้าทดลองด้วยตนเอง เด็กก็จะเกิดความเข้าใจภาคภูมิใจต่อบทเรียนนั้น ๆ ทำให้เจตคติที่ไม่ดีต่อบทเรียนนั้นลดลง และในที่สุดก็จะกลายเป็นเจตคติที่ดี

เจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้โดยอาศัยการจัดประสบการณ์หรือการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะสร้างเจตคติที่ดีในการเรียนให้เกิดขึ้นกับเด็ก

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เจตคติที่ดีต่อการเรียนเป็นการเชื่อมโยงให้เกิดความรู้และความเข้าใจในการเรียนของเด็กนั่นเอง

7. การวัดเจตคติ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2534, หน้า 214-220) ได้กล่าวถึงการวัดเจตคติไว้ว่าเจตคติก่อนข้างไปทางนามธรรมมากกว่ารูปธรรม เป็นความรู้สึก ความเชื่อของบุคคล ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงได้ การวัดเจตคติจึงไม่สามารถวัดได้โดยตรงแต่วัดได้จากแนวโน้มของบุคคลที่แสดงออกทางภาษา และวัดในรูปความคิดเห็น การวัดเจตคติบุคคลอาจจะใช้วิธี การสังเกต สัมภาษณ์ หรือใช้เครื่องมือที่นักจิตวิทยาใช้กันมาเรียกว่าแบบวัดทางเจตคติ

ไพศาล หวังพานิช (2539, หน้า 147-149) กล่าวว่า การวัดเจตคติเป็นสิ่งที่ยุ่งยากพอสมควร เพราะเป็นการวัดลักษณะภายในบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและอารมณ์ หรือเป็นลักษณะทางจิตใจ คุณลักษณะมีการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายอย่างไรก็ตามเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ยังสามารถวัดได้โดยอาศัยหลักสำคัญ ดังนี้

1. การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น (Basic Assumption) เกี่ยวกับการวัดเจตคติ คือ

7.1 ความคิดเห็น ความรู้สึก หรือเจตคติของบุคคลนั้นจะคงที่อยู่ช่วงหนึ่ง นั่นคือความรู้สึกนึกคิดของคนเราไม่ได้เปลี่ยนแปลงหรือผันแปรอยู่ตลอดเวลาอย่างน้อยจะต้องมีช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่ความรู้สึกของคนเรามีความคงที่ทำให้สามารถวัดได้

7.2 เจตคติของบุคคลไม่สามารถวัดหรือสังเกตเห็นได้โดยตรง การวัดจะเป็นการวัดแบบทางอ้อม โดยวัดแนวโน้มที่บุคคลแสดงออกหรือประพฤติอยู่เสมอ

7.3 เจตคตินอกจากจะแสดงออกในรูปทิศทางของความรู้สึกนึกคิด เช่น การสนับสนุน หรือคัดค้าน ยังมีขนาดและปริมาณของความคิด ความรู้สึกนั้นอีกด้วย ดังนั้นในการวัดเจตคตินอกจากจะทำให้ทราบลักษณะหรือทิศทางแล้วยังสามารถบอกระดับความมากน้อยหรือความเข้มข้นของเจตคติได้ด้วย

2. การวัดเจตคติด้วยวิธีใดก็ตามจะต้องมีองค์ประกอบ 3 อย่าง คือตัวบุคคลที่จะถูกวัด มีสิ่งเร้า เช่น การกระทำ เรื่องราวที่บุคคลที่แสดงเจตคติตอบสนอง และสุดท้ายต้องมีการตอบสนอง ซึ่งจะออกมาในระดับสูงต่ำ มากน้อย

3. สิ่งเร้าที่นิยมนำมาใช้ คือ ข้อความคิดเจตคติ (Attitude Statements) ซึ่งเป็นสิ่งเร้าทางภาษาที่ใช้อธิบายคุณค่า คุณลักษณะของสิ่งนั้นเพื่อให้บุคคลตอบสนองมาเป็นระดับความรู้สึก (Attitude Continuum) เช่น มาก ปานกลาง น้อย เป็นต้น

4. การวัดเจตคติต้องคำนึงถึงความเที่ยงตรง (Validity) ของการวัดเป็นพิเศษต้องพยายามให้ผลของการวัดที่ได้ ตรงกับสภาพความเป็นจริงของบุคคลทั้งในแง่ทิศทางและระดับ นอกจากนี้การเขียนข้อความเพื่อวัดเจตคติดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาโดยหลักการสำคัญดังนี้

4.1 ใช้ข้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เป็นปัจจุบัน

4.2 หลีกเลี่ยงข้อความที่เป็นเท็จ ทำให้ไม่ทราบความรู้สึกหรือความคิดเห็นของ

บุคคล

4.3 ข้อความต้องให้คำตอบที่สามารถแปลความหมายได้ คือ สามารถบอกทิศทางและระดับความรู้สึกของบุคคลได้

4.4 ข้อความนั้นต้องมีความเป็นปรนัย คือ มีความชัดเจน มีความหมายแน่นอน ไม่ใช้ภาษาที่วกวนหรือคลุมเครือ

5. ข้อความหนึ่งๆ ควรถามความคิดเพียงอย่างเดียว เพราะถ้ามีหลายความคิดในข้อความเดียวกันจะกลายเป็นข้อความกำกวม ยุ่งยากต่อการเสนอความคิดเห็น เช่น ไม่ควรให้ผู้ตอบเสนอความคิดเห็น โดยใช้ข้อความที่ว่า “การสอนบรรยายทำให้เสียเวลามาก ได้ผลการเรียนไม่ดี” ควรแยกข้อความนี้ออกเป็นหลาย ๆ ข้อความ เช่น การสอนแบบบรรยายทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย และการสอนบรรยายทำให้ผู้เรียนขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น

6. ข้อความที่ใช้ควรมีลักษณะเป็นกลาง ๆ เพื่อให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นในทางบวกและทางลบ และควรหลีกเลี่ยงการใช้คำบางคำ เช่น เสมอ ทั้งหมด ไม่ได้เลย เท่านั้น เพียงแต่ เพียงเล็กน้อย

7. หลีกเลี่ยงข้อความที่ไม่อาจแสดงความคิดเห็นได้ หรือข้อความที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ไม่ได้พิจารณา เช่น ข้อความกล่าวนอกเรื่องที่จะศึกษา

จากข้อมูลเกี่ยวกับเจตคติดังกล่าว สรุปได้ว่า เจตคติ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เจตคติต่อวิธีสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการแต่งคำประพันธ์ คือ ความรู้สึกต่อบุคคลที่มีต่อการแต่งคำประพันธ์ ซึ่งสามารถเกิดได้ทั้งเจตคติทางบวก และเจตคติทางลบ เจตคติเปลี่ยนแปลงได้และสามารถวัดได้ในรูปของความคิดเห็น โดยใช้การสังเกต สัมภาษณ์ หรือการใช้เครื่องวัด เช่น แบบสอบถามทางเจตคติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ในการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างชุดการสอน พบว่า ได้มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าไว้หลายรูปแบบดังนี้

อรรณพ รัตนวิจารณ์ (2538) การสร้างบทเรียนโปรแกรมวิชาภาษาไทย เรื่องการเขียนบทร้อยกรอง ประเภทกลอนสุภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสายน้ำทิพย์ จำนวน 43 คน ผลการวิจัยพบว่าบทเรียนโปรแกรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 90.75/88.35 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการเรียนบทเรียน โปรแกรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

อภิรักษ์ เพชรศรี (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์วิชาการเรียนภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากวิธีการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมกับวิธีการสอนจากชุดการสอนตามทักษะกระบวนการโรงเรียนบ้านหินลาด ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ผลการทดลองพบว่านักเรียนที่เรียนจากวิธีการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างจากนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการสอนตามทักษะกระบวนการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จิตชนก ปาละรัตน์ (2542) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การสร้างชุดการสอนทักษะการฟัง สำหรับเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนป่าบอนบน อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง จำนวนนักเรียน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 85.00/91.77 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

พัชรินทร์ จันทร์พิทักษ์พร (2542) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การสร้างชุดการสอนเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 42 อำเภอพนสนธิ์ จังหวัดชลบุรี จำนวนนักเรียน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนเขียนวิชาภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ มีประสิทธิภาพ 89.22/89.22 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

พรทิพย์ เสาวโค (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างแบบฝึกการแต่งคำประพันธ์ประเภทฉันท์ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนโปรแกรมศิลป์-ภาษา โรงเรียนป่าพะยอมพิทยาคม อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการแต่งคำประพันธ์ประเภทฉันท์ หลังการใช้แบบฝึกสูงกว่าก่อนใช้แบบฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ขจิพรรณ จันทระ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างชุดการสอนวิชาภาษาไทย สำหรับการฝึกทักษะการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานและคณะกรรมการการศึกษาเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวนนักเรียน 35 คน ผลการวิจัยพบว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 84.39/83.12 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยชุดการสอนสำหรับฝึกทักษะการอ่านจับใจความสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุภาภรณ์ หนูกุ่ม (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่องการสร้างชุดการสอนการอ่านภาษาไทย เพื่อความเข้าใจ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามกระบวนการการสอนอ่านแบบ MIA โรงเรียนนวมินทราชูทิศทักษิณ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวนนักเรียน 30 คน ผลการวิจัย พบว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 84.41/87.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และผลสัมฤทธิ์ในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจของนักเรียนหลังการใช้ชุดการสอนสูงกว่าก่อนใช้ ชุดการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

สุพิศ พิทยาวัฒนชัย (2540) การสร้างชุดการสอนการจับใจความสำคัญจากการฟัง วิชา ภาษาไทย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนน้ำพองศึกษา อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น จำนวนนักเรียน 55 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างมีประสิทธิภาพ 84.40/81.56 สูงกว่า เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และผลสัมฤทธิ์ทางเรียนหลังสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

สุพัตรา ชื่นเจริญ (2546) การพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองวิชาภาษาไทย เรื่องการเขียน บทร้อยกรอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวังน้ำเย็นวิทยาคม จังหวัดสระแก้ว จำนวน 45 คน ผลการวิจัยพบว่าได้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีคุณภาพด้านเนื้อหาและด้านสื่ออยู่ในระดับดีมาก และมีประสิทธิภาพ 94.80/95.22

ไตรรัตน์ สงเอียด (2544) การสร้างแบบฝึกการแต่งคำประพันธ์ประเภทกลอน สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกแต่งคำประพันธ์ประเภท กลอนมีประสิทธิภาพ 84.67/85.17 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และความสามารถทางการแต่ง คำประพันธ์ประเภทกลอนของนักเรียนหลังการใช้แบบฝึกสูงกว่าก่อนการใช้แบบฝึกอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ

ทวีศักดิ์ บุญทน (2534, หน้า 58) ได้ศึกษาเจตคติต่อการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยม ศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาภาษาไทยโดยใช้การสอนแบบโครงสร้างระดับสอดคล้องกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า เจตคติต่อการอ่านของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน

นฤมล กังวาลไกล (2534, หน้า 98) ได้ศึกษาเจตคติต่อการเรียนวิชาภาษาไทยของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ทางภาษากับการสอนแบบ ปกติ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ทางภาษากับการสอนแบบ ปกติมีเจตคติต่อการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือนักเรียนที่ได้รับ การสอนแบบมุ่งประสบการณ์มีเจตคติต่อการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ

รุ่งทิวา ภิญโญศรี (2542) ได้ทำการวิจัย การพัฒนาทักษะการอ่าน เรื่องการวิเคราะห์ โครงเรื่องวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้ชุดการสอน โรงเรียนชุมชนแท่นประวัน อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ จำนวนนักเรียน 26 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนของนักเรียนโดยใช้ชุดการสอนสูงกว่าก่อนเรียน และนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอน มีเจตคติที่ดีต่อวิชาภาษาไทย

นีลและเวอร์เนอร์ (Neale & Wernor, 1970, pp. 232-237) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างเจตคติต่อวิชาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชาย หญิง จำนวน 215 คน ด้วย แบบทดสอบวัดเจตคติ แบบทดสอบวัดเชาวน์ปัญญา และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาต่าง ๆ ผลการศึกษารูปได้ว่า

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อวิชาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษา คณิตศาสตร์ การอ่านและงานประดิษฐ์ในเด็กชาย ส่วนเด็กหญิงพบความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ และผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านเพียงอย่างเดียว

2. เจตคติจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในวิชาคณิตศาสตร์ ส่วนวิชาอื่น ๆ ไม่ปรากฏ

3. พัฒนาของเจตคติก่อนและหลังเรียนสูงขึ้นในวิชาสังคมศึกษา วิทยาศาสตร์และ การอ่าน

การ์ดเนอร์และแลมเบิร์ต (Gardner & Lambert, 1972, pp. 266-272) ได้ศึกษาพบว่า เจตคติและแรงจูงใจมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาที่สองและมีความสัมพันธ์ใน ลักษณะที่เป็นอิสระจากความถนัดและสติปัญญา

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1972, p. 185-A) ได้ศึกษาผลการเรียนคำศัพท์โดยเกม และ ไม่ใช้เกม ปรากฏว่าเกมช่วยให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนคำศัพท์

2. งานวิจัยต่างประเทศ

วิลสัน (Wilson, 1989, p. 416) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลการใช้ชุดการเรียน ของครู เพื่อแก้ปัญหาในการเรียนของเด็กเรียนช้าด้านคณิตศาสตร์เกี่ยวกับการบวก การลบ ผลการ วิจัยพบว่าครูผู้สอนยอมรับว่าการใช้ชุดการเรียนมีผลดีกว่าการสอนตามปกติ อันเป็นวิธีการหนึ่ง ที่ช่วยให้ครูสามารถแก้ปัญหาการสอนที่อยู่ในหลักสูตรคณิตศาสตร์สำหรับเด็กเรียนช้า

Carol and Paula (1966) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสอนในรูปการปฏิบัติชุดการเรียน แบบมี ปฏิกริยาโต้ตอบ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาชุดการเรียนแบบมีปฏิกริยาโต้ตอบ สำหรับนักศึกษา พยาบาลต้องเพิ่มความระมัดระวัง ต่อปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอน การศึกษาวิจัยชิ้นนี้ มี วัตถุประสงค์เพื่อออกแบบชุดการเรียนการสอน ให้สามารถประเมินความต้องการเรียนรู้ได้ถูกต้อง แม่นยำ มีการวางแผนที่ดี

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมและชุดการสอน สรุปได้ว่าชุดกิจกรรมสามารถนำไปพัฒนาการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ ได้ผลดี เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถทั้งรายบุคคลและกลุ่ม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบนี้ ช่วยส่งเสริมผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้ฝึกแสดงความคิดเห็น และช่วยให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะสร้างชุดกิจกรรมการแต่งคำประพันธ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี